

MĂRIREA ȘI UCIDEREA LUI MIHAI VITEAZUL

PERSONELE

MIHAI VITEAZUL

SIGISMOND BATORI, domn al Transilvaniei

BASTA, general al împ. Rodolf

MIHALCEA

PR. BUZESCU

BABA NOVAC

LUCA COMISUL

BANUL UDREA

} generali români ai lui Mihai

LOGOFĂTUL TEODOSIU, consilier

MANO, general ungar în serviciul lui Mihai

MALASPINA, trimis al Papii

NAPRAGHI, episcop

GENIUL LUI MIHAI

MOISE SEKELI

BOGATI

} căpitani unguri la nemici

VOLFRANG

CIAKI, cap de partidă în Ardeal

A. RADIBROT

MICO, băiat de 14 ani

JACQUE DE BEAURI, ucigătorul lui Mihai

DOAMNA LUI MIHAI

FLORICA

THEODORA, muma lui Mihai

Secui

Curieri

Soli

Comisari

Ostași

ACTUL I

SCENA I

(O cameră într-o casă la Ploiești.)

MIHAI VITEAZUL, LOGOFĂTUL TEODOSIU, BANUL

MIHALCEA, căpitani de armată, soli străini

(Mihai este îmbrăcat cu o mantie cu gulerul de samur. Pe cap poartă o căciulă țurcănească de samur cu o pană la stînga.)

BANUL MIHALCEA

Preainălțate doamne ! Un sol de la Andrei
Dorește să-ți vorbească.

MIHAI

Să vie, dragii mei,
Să spuie ce dorește.

(Sorul intră.)

SOLUL

Prin viersul meu aice
Andrei, stăpînul nostru și-al tău, acum îți zice :
„Mihai, vasal al nostru ! Luat-am cunoștință
Că faci acolo lucruri ce spun o rea credință,
Că uneltești cu turcii Ardealul să robești,
Cu armele în mînă, coroanei românești,
Sultanului supusă, voind tu a-l supune.
Mai mult în aste lucruri nu am nimic a spune.
De vei să dai dovadă de credincios vasal,

Cu toți ai tăi te scoală și vino în Ardeal,
Și-aici cu umilința vasalilor vei spune
Ce vei avea a zice ! De nu te vei supune,
Oștire voi trimite ; vei perde al tău tron,
Și-n locul tău îndată voi pune un alt domn.“

CĂPITANII

(trăgînd săbiile)

Jos cardinalul ! Moarte și sînge înfruntarea
Ne cere nouă, doamne !

MIHAI VITEAZUL

Ostași ! Opriți turbarea
Ce inima supune, și solul nu loviți !
Nu știți ce sunt maghiarii, copii îmbătrîniți.

(Către sol.)

Vei spune tu din parte-mi stăpînului tău care
Aicea te trimise, a noastră cugetare :
Cu toți ai mei, cu toții, da, eu am ca să vin
La Batori Andrei cerbicii să închin,
Cu toți ai mei ! Aceasta de șapte ori vei zice.

(Solul se închină și iese.)

(Întră un sol de la Albert Huet Sasul.)

SOLUL

Poci eu vorbi, o, doamne ! și sunetul ce-ar da
Cuvintele-mi, d-aicea a nu se depărta ?
A nu se duce unde nu aș voi să meargă ?
Andrei, din cartea vieții, pe sași ar vrea să șteargă
De n-ar voi să schimbe ei toți credința lor.
Acum el dete ordin nebun, spăimîntător.
Se arată șapte țepe, să-nfigă deputații
Sași. Papa îl împinge prin nunții și prelații
Ce îi trimite. Doamne, te rog pe bieții sași
Sub sabia maghiară mai mult tu să nu-i lași.

Să treci la ei cu arme, căci toți cu drag te-așteaptă,
E timpul când la viață Ardealul se deșteaptă.

MIHAI

Vei spune tu lui Huet, că mine chiar, Mihai
Cu treizeci mii de oameni va trece peste plai.

(Solul iese.)

(Întră doamna lui Mihai.)

Vin, dulce și-nțeleaptă soție-a vieții mele,
Și află ce se face, și dă-mi vorbele tele
Mintoase ! Am a trece cu oastea peste munți
Să fac ca să se plece mai multe mîndre frunți.
Ardealul e cu mine. Românii, sașii mă așteaptă,
Al libertății suflu popoarele deșteaptă.
A unor zile dalbe pe cer se-nalță-o stea ;
Amar acelor popoli ce nu o vor vedea
Lucind pe a lor țară și-n dulce trîndăvie
Pleca-vor a lor frunte pe lanțul de robie !
A Romii santinelă în barbarii Carpați,
La viață se deșteaptă ! A fi neatîrnați,
Cu domnii lor, puternici, stăpîni în a lor țară,
Ei trebuie să fie sau ca viteji să piară !
Născuți din două neamuri și libere și tari,
Ei nu vor pune capul pe hearele amari.

MIHALCEA

Să mergem înainte, să facem datoria,
Și datoria este să facem România,
Sau a muri în luptă cu armele în mîni
Precum mureau odată ai patriii bătrîni,
Să apere pămîntul și dreptul și mărirea,
Căci unde sunt acestea, acolo-i fericirea.

LOGOFĂTUL TEODOSIU

Mărețe vorbe ziceți, dar greu de împlinit.
Acele întreprinderi eu însumi am dorit.
Pot rău să se întoarcă în interesul țării,
Ai să te lupți nainte cu turmele trădării,
Căci a perit în țară iubirea între frați.

Vai, multe inimi rele, mulți oameni degradați,
Pun astăzi interesul persoanei înainte
De interesul mare al țării, nu-și aminte
Mai mult de datorie ; nu au decît un țel :
Să prade, să domnească cu sceptrul de oțel.
Călugărenii încă pe trădători aminte.
Să nu pierdem, acum, și ce-am avut nainte !

DOAMNA

O, doamne, logofătul cu-nțelepciune-a zis.
Unirea e frumoasă ; dar e mai mult ca vis !
Ce vei să faci și unde gîndești tu a te duce ?
Oh ! dar recunoștința, muștrare nu-ți aduce ?
Fugar, gonit din țară, găsiși tu un azil
La Sigismond ; el încă din lungul tău exil
A mijlocit la Poartă ca să te-ntorci acasă
Și ca să iei domnia ! Ce ? Cugetul te lasă
Să porți acum arme și moarte în Ardeal ?
Să faci dintr-un bun oaspe, acum, un rival ?
Pe Dumnezeu iau martor ! Acei ce te îndeamnă
La arme, fac o crimă de orice ură demnă.
Și dacă a ta crimă nu se va pedepsi
Prin oameni, cerul însă odată-o va lovi,
Mai aspru. Vei învinge, vei perde tot, românii
Vor fi perduți, căci facem mai rău decît păgînii.
Ce pricină, o, doamne, o, soț mărinimos,
Te face, te împinge să nu fii credincios ?
Ce rău ne face nouă Ardealul ? El odată
Cu sîngele lui nobil ne-a ajutat, și iată
Cum noi răspundem astăzi ! Te duci ca să stropești
În sînge și în moarte, în flăcări să-nvelești
Pămîntul unde-odată noi am găsit scăpare ?
Oh ! teme-te, stăpîne, d-o sîntă răzbunare !

MIHAI

O, nobilă soție ! Eu știu că mă iubești
Și de aceea asfel, tu mie îmi vorbești.
Cînd am născut în lume, o, doamna mea iubită,
Acela ce dă viața mi-a tras o altă-ursită,
Ursita unui fulger ce licură în nor,
Și pe demoni trăsnește, măreț, răzbunător !

Mi-a dat o datorie, să lupt pentru unire,
Să duc eu România la vechea sa mărire,
Sau vrînd ursita crudă ca să nu izbîndesc,
Cu țara și cu tronul să per, să mă zdrobesc !
Va fi o Românie, și-n suflete române
Eu voi sădi sămînța, chiar d-aș muri eu mine.
Căci unde tirania din oameni face sclavi,
Răsare totodată și suflete de bravi.
Căci unde este moarte, o, doamnă, e și viață,
Și soarele-i mai dulce cînd pare printre ceață.
Mă voi zdrobi ? Să fie ! Dar caz cu țara mea,
Se va zdrobi cu mine și o voi ridica !
Căci tot ce are viață aicea jos nu pere ;
Ea va cădea cu mine în marea mea cădere.
Ea este preursită în lume a domni ;
Deci trebuie să fie, sau trebuie-a peri.
Ce îmi vorbești tu oare de nobil legămînt
Și de recunoștință, cînd dragul meu pămînt
E prada ungurească ? Căci am găsit scăpare
Odată, să-i dăm țara ? Voi face o trădare ?
Nu vezi, că-aș vinde dreptul poporului iubit
Ca să plătesc un bine ce-odată am primit
Eu, nu pămîntu-acesta ; eu, un atom în țară !
Eu, ce am datoria să o descarc de feară !
Ar fi trădare crudă ? Ce-i viața unui om
În viața mare-a țării ? Ce este un atom,
În universu-acesta ? Și ce-mi vorbiți de țară,
Ca prin mărețe fapte poci să o dau la feară.
Dar lupta este viață ; dar lupta ne dă drept
La viață, libertate, ce frații mei aștept.
Să vie căpitanii, să afle de la mine
Că în Ardeal vom duce puterile creștine !

*Cel dinainte, MAICA THEODORA, muma lui Mihai
(Ea intră în vestminte călugărești. Mihai îi iese înaintea și îi
sărută mîna ; o pune jos.)*

MAICA THEODORA

Ce cuvîntați aicea ? Vă aflu turburați.

MIHAI

Aveam cu doamna vorbă ; veniți de judecați !
Tu, care mi-ai dat viața, vin, spune de e bine
Să-mi fac eu datoria ce cere de la mine
O țară subjugată, chiar cînd ar trebui
Făcînd ce ea voiește, în luptă a muri ?
Florica mea îmi zice să nu trec cu armate
În țara ungurească pe unguri a combate.
Căci ori de voi învinge, ori de voi fi învins,
Tot rău va fi de țară...

MAICA THEODORA

Mirarea m-a coprins
S-auz aceste vorbe din gura norii mele.
Ce am crescut sub ochii-mi ! Iau martor cer și stele
Acum că niciodată nu mi-ar fi dat în gînd
Că sufletul tău este atîta de plăpînd.

(Către Mihai.)

Eu, care ți-am dat viața, și creștere, și nume,
Voi zice ; te-am dat țării cînd ai venit în lume,
Precum fecioara sîntă pe dulcele Isus
Cum a venit în lume la templu l-a depus.
Să mori dar pentru țară ! Acela ce nu știe
Să moară pentru dînsa, domn n-are drept să fie.
Ai fulgerat păgînii, o, fiul meu iubit,
Și ai scăpat altarul de ferul lor cumplit.
N-ai măsurat puterea cu marea lor putere,
Ci cu al țării tele drept mare ce nu pere.
Creștinii către-acestea, nu sunt mai puțin răi
Spre țara românească, și pentru frații tăi.
Te teme, Mihaile, de vițele germane,
De vițele maghiare ! căci ele sunt tirane,
Și numai ele-n lume vor fericite-a fi ;
Pe celealte neamuri doresc a le robi.
Unirea românească ! Aceasta e dorința
Străbunilor ; într-însa puseseră credința
Să facă neamul mare, într-însa dacă crezi,
Să lupți, să-o faci îndată, de ce întîrziezi ?
De n-o vei face astăzi, vei semăna un sînge

Din care se vor naște eroii, ce vor înfrînge
Cu timpul orice pedici, căci nu-i aicea jos
Nimic ca să oprească un popol generos
Cînd pentru o idee ce sînu-i înconjoară,
Ce viața lui mărește, e hotărît să moară.
Eu plec la mănăstire la Cozia, vă las.
Acolo către moarte voi face al meu pas.
Voi mergeți și vă faceți a voastră datorie.
S-aud că ai dat tu viața să faci o Românie,
Eu voi muri ferice și mîndră d-al meu fiu !
Dar să n-aud în viață, că tu ești încă viu
Și neamul este încă sub hearele streine !

*(Mihai și domna îi sărută mîna. Ea iese. Doamna Florica se
duce cu ea.)*

MIHAI, cei de mai-nainte

MIHAI

Să vie căpitanii, să afle de la mine
Că în Ardeal vom merge.

MIHALCEA

Cum vei a spune, doamne, acestor mercenari
Maghiari, că noi vom merge să batem pe maghiari ?

MIHAI

Tu vei vedea aceea ce am eu a le zice.
Să cheme căpitanii streini, acum, aice !

(Un ostaș iese.)

De ce nu am pe Farcaș, viteaz între români ?
El a căzut în luptă cu armele în mîni,
Cum trebuie să moară orice român ce-i mare
Și flacăra cerească de viață-n sînu-i are.
El n-a murit ; eroii ce pentru țara lor
Dau zilele sub arme, nu sunt uitați, nu mor !
El va trăi prin nume în veacuri viitoare.

*Întră GHEORGHE MANO, IOAN TAMASFELVY, ȘTEFAN
HARALY și ȘTEFAN DOMOZ, GRIGORE KIȘ*

Îmi place să vă laud cu vorbe meritoare.
Pe Mano, generalul, adevărat herou,
Ștefan Haraly, un Ahil sau un Patroclu nou,
Grigore Kiș e brațul armatei noastre mare.
Domoz și Tamasfelvy înaltă-orice mirare.
Acolo vă așteaptă din parte-mi câte-un dar.

*(El ia un paner și împarte la fiecare arme prețioase și bijuterii
cu diamante.)*

Viteji plini de credință ca voi se află rar.
Acum luați aminte ce am eu a vă spune,
Să îmi jurați voi mie leal a vă supune.
Cu armele în mână oricînd eu voi voi,
Oriunde, nu îmi pasă, și ori cu cine-ar fi.

GENERALUL MANO

Nu am dori, o, doamne, prea mult de a ne bate
Cu ungunii ; e crimă să dea un frate-n frate,
Dar ce putem a face ? Tu știi, suntem ostași
Sau săbii de lovire ; suntem meseriași,
Ne facem datoria precum avem tocmeală.
De-a noastră ascultare să nu ai bănuială !
A noastră țară este în cîmpul de război.
Oriunde-i vitejie, d-acolo suntem noi.
Ostaș de meserie, oriunde-l duce vîntul,
Acolo este țara, acolo-i e mormîntul.
Eu jur credință ție, o, doamne !...

TOȚI

Toți jurăm !
Pe cinstea ostășească ca să te apărăm !

MANO

Și dacă vreodată vreunul dintre noi,
Călca-va jurămîntul, în pace sau război,
Și va trăda pe domnul, josind a lui armată,
Jurăm să nu-i întindem noi mîna niciodată.

(Ei ies.)

MIHAI, MIHALCEA, TEODOSIU

MIHAI

Sunt sigur despre dînşii. Soldatu-adevărat
Nu calcă niciodată cuvîntul ce a dat.
Ostaşul care tradă pe domnul său, e care
Să-nfrunte-n lupte moartea curagi în sîn nu are.
Acuma, înainte ! Ardealul este-al meu.
O Românie mare... s-ajute Dumnezeu !

SCENA II

(În cort, în tabăra de la Bosa.)

MIHAI, DOAMNA, DOMNIȚA FLORICA

(Ei vin dupe ce se ridică pînza.)

DOAMNA

Ai auzit, o, doamne, românii ce-au făcut
În calea lor ? Castelul lui Beldi-au prefăcut
În scrum şi în cenuşă, cu satele vecine !

MIHAI

Sunt triste aste fapte ; nu-mi pare mie bine.
Dar astfel e războiul şi multe-ai să auzi ;
Ostaşii, în bătaie, se fac adesea cruzi.

FLORICA

Ce zic locuitorii de biciul ce-i ajunge ?

MIHAI

Vestii că domnul merge pe Batori s-alunge,
Ca unul ce cu turcii s-a înţeles p-ascuns,
Şi toţi locuitorii d-ast lucru s-au pătruns.
Toţi căpitanii unguri ce şerbă domnitorul
Primiră să se bată, şi nobili, şi poporul
Privesc această luptă acum ca un mijloc
De jugul turc să scape, şi fuse bun ast joc,
Căci Sekeli s-armează şi vin să ne ajute.

El le promise drepturi, sub¹ Sigismond perdute.
În dar Andrei le zise că drepturi le va da.
Secuii nu-l ascultă și vor a-l răsturna.

FLORICA

Cît mie-mi pare bine, cînd oamenii îmi zic
Că peste tot românii sub arme se ridic !
Ei ce d-atîtea veacuri trăiau în moliciune,
Uitînd pe cîmpul luptii mărire să ađune,
Loviți de tirania amarului strein
Și suferind disprețul, unit cu crudul chin !
De ce nu sunt, o, doamne, un om, să poci combate,
Să mor pentru-a mea țară și pentru libertate.
Sunt oameni ce n-au inimi, vai ! între frații mei,
Bărbați numai cu nume, mai slabi decît femei,
Nepăsători de țară și de neatinare
Ei tremură să aibă o cugetare mare,
Roșesc ei mari să fie cum robii se roșesc
Să fie liberi încă, de cîte ori gîndesc.

MIHAI

Soli de la cardinalul aice iar sosesc.
Îmi cer o precurmare de arme, o primesc
Cu bucurie ; însumi aștept din România
Cu Preda și cu Udrea să-mi vie-artileria
Și cetele doljene cum și din Mehedinți.
Tot merge bine încă, în cer s-avem credinți.
A noastră prochiemare deșteaptă tot Ardealul,
Puțini din unguri încă mai sunt cu cardinalul.
Secuii de la Cronstadt trimis-au deputați
Că ei toți pentru mine de luptă sunt armați.
Dar, o, durere mare ! o, moarte ! și urgie !
Românii de aice cu noi nu vor să vie !
Și ca să bat pe unguri și stat român să-nierb,
O, ce anomalie ! cu ungurii mă șerb !

Intră un sol, și MIHALCEA și alți generali români

SOLUL

Eu vin, înalte doamne, trimis de cardinalul.
El cere precurmare, o cere tot Ardealul.

De vreți vom da otagiul doi căpitani la voi,
Veți da și voi doi alții a fi otagi la noi !

MIHAI

Propunerile voastre de mine sunt primite.
Deci cardinalul poate pre-ai săi doi a-mi trimite.
Buzescu Preda unul și celalt voi gândi.

(Se duce solul.)

Întră MALASPINA

MIHAI

La ce să dau onoarea la mine a primi
Trimisul curții Romii ?

MALASPINA

Biserica creștină

E pacea între oameni, nu poate fi streină
Cînd sîngele se varsă, cînd popolii se cert.
Eu rog, înalte doamne, să nu viu în deșert !
Viu să cer ție pacea, viu în al Papii nume.
Războiul este crimă amară-aici în lume
Cînd el se uneltește între creștini pioși.
Păgînii sunt tari încă, sunt încă furioși,
Amenință Europa, religiunea sîntă.
Acolo toți creștinii, să-i sfărăme, s-avîntă.
Dar voi lăsînd păgînii, vrăjmașii lumii noi,
Ca să se facă tare, vă bateți între voi !
Și vă slăbiți. O, doamne, nu este cu putință
Să vă-mpăcați ? îmi spune ?

MIHAI

Nu este de credință

El lui Rodolf ! Tractatul de dînsul e călcat.
Să lase el Ardealul la marele-mpărat
Cum este legătura, atunci vom face pace.

MALASPINA

Dar pînă-atunci nimica nu este a se face ?

MIHAI

Nimic, nu este vorba ! Voi ca să mă gîndesc.
Să şezi cu noi aicea mai mult timp eu doresc.
Nu ştim ce o să fie şi Batori, ştiu bine,
Se plînge, excelenţă, şi nu te vede bine.

MALASPINA

Atunci mă duc.

(Iese.)

MIHAI

(căt-re Mihalcea)

Mihalcea, te du, şi nu-l lăsa
Din tabără să plece ! Îl du sub tinta ta.
(Ies toţi. Mihai se aruncă pe un pat.)

În tabăra română să şadă pînă mîne
Căci mîne-ncepe lupta ; ursitele române
Au mîne să vorbească, azi este-o tristă zi.
E sîntul Luca, astăzi orice am plănui
Nu ar putea să aibă izbînda cea dorită.
Dar noaptea la repaus pe toţi acum învită.

(Plimbîndu-se santinela mai departe. Mihai, adormind, vorbeşte.)

O, ţara mea română, cînd în această lume
Prin celealte naţii cu fală al tău nume
Va răsuna odată ? Cînd pe ai tăi stăpîni
O, ţară, vei învinge ? Cînd fiii tăi români
Orunde se vor duce, vor zice cu mîndrie,
Sunt dintr-un popol liber şi plin de vitejie ?
Şi lumea cu mirare va zice despre noi,
Ferice de pămîntul în care nasc eroi !
(Adoarme ; apare Geniul său [sub] forma unei femei.)

GENIUL

Dormi ! fiu al României ! Ursitele veghează
Asupra ta şi-a ţării ! Dormi ! Ele te păstrează
Poporului acesta, ce ani d-amărăciuni
A suferit ; pe frunte-i acele trei cununi
Ale Dacii cerul voieşte să unească
Şi neamul tău în lume măreţ să strălucească

De glorie ! Oriunde învingătorii daci
Supuseră popoare ; din țară de la traci
Și pînă-n Bojemia, și vechea Tauridă,
Puterea românească hotarul să-și întindă.
Combate-acum pe unguri, vei fi învingător.
Dar dupe bătălie și-ngenucherea lor,
Să nu te-mbeți de fală ! De aspra Austrie
Tu să te temi ! Perfidă, ea nu-ți va bine ție.
Voiește să întindă amarul jug creștin
În Moesia și pînă la Pontul Euxin,
Desființînd românii. Respinge-orice pornire
A casei Austriei ! Ea face-a ta perire.
Așa peri din lume Ungaria, așa
Austrii cei aspre ea dă coroana sa.
Am zis, întotdeauna tu să-ți aduci aminte,
Tu și cu România, d-aceste-amari cuvinte,
Căci va veni și timpul cînd neamul tău, căzut
În viciu, o să uite mărețul său trecut.
Atunci un popul cade, și fără de rușine
Tiranilor dă tronul și rob se dă pe sine.

(Umbra dispăre.)

Vin PREDA BUZESCU și BANUL UDREA

BANUL UDREA

Aicea este cortul ; dar oameni de veghere
Nu văz ! Ce nepăsare ! El simte o plăcere
Să nu se îngrijască de viața sa, deloc !

PREDA BUZESCU

E părtinit în toate de marele-i noroc.
El doarme, domnul nostru ! În noaptea fugătoare,
Toți dorm. Ce este somnul ? O moarte trecătoare.
Adormi în somn ; tot moare și nu mai ești nimic,
Și cei ce zic să somnul e moartea, bine zic.
O moarte trecătoare ; dar somnul este moartea,
Nimic mai mult, și omul ce își blestemă soarta,
Ce tremură să moară, vai ! moare ne-ncetat,

În fiecare noapte de cum el s-a culcat.
Dar somnul cel din urmă ce n-are deșteptare
E cel mai bun, te cruță de suferinți amare,
Ce cearcă-aici în lume sărmanul muritor
Nesăturat de viață, de pradă, de omor !
Nedrept, deșert și barbar, născînd ; trăind în lume
Să geamă sau facă a geme, și un nume
Lăsînd ca să-l blesteme sau bine-al cuvînta,
Sau nelăsînd nimica să spuie urma sa !
Dar pentru că noi suntem aice, să ne fie
De bine ! Fiecare avem o datorie,
Și cel ce-o împlinește mai bine, e-mpăcat
Cu cugetul.

BANU UDREA

Ce-ai tu, Preda, te văz cam turburat ?
Lăsat-ai dupe tine vro dulce drăguliță ?
Ți-e teamă să n-o fure în lipsă, mîi bădiță,
Vreunul de aceia ce pasă viața lor
Cu mîna pe mustață, lîngă femeii ?

BUZESCU

Să mor !

De știi eu d-alde-astea ! Eu mi-am trecut junia
Cu turcii, cu maghiarii, tătarii ; bătaia
Mi-a fost a mea iubită, avui vreo douăzeci.

BANU UDREA

Tu n-ai iubit în viață ? Mergi dară să te-neci !
Nu știi ce este viața.

BUZESCU

Florica-mi place mie,
Nu este alta-n lume mai dulce...

BANU UDREA

Udrea știe.

Fii ager în bătaie și fata este-a ta.
Pe lîngă domnul țării eu te voi ajuta.

(Mihai se deșteaptă.)

MIHAI

Se varsă zori de ziuă ! Ce zgomot ? Cine este ?
Tu, Udrea, tu, Buzescu, aduceți bună veste
Din țară ? Este pace ? Ce cred, ce zic, ce fac,
Acolo ? Aste lupte cu ungurii le plac ?

PR. BUZESCU .

Și cui nu place viața, o, doamne ?

MIHAI

Mai mulți sunt

Ce nu le place lupta, sau *viața*, bun cuvânt !
Toți cîți în moliciune, în lux, în desfrînare
Și-au scuturat tot focul ce-un suflet nobil are,
Toți cîți usucă pizma, cîți la streini se vînd,
Cîți nasc la înjosire în lume-a-și face rînd.
Voi știți ce greutate noi am avut nainte
Voind să scoatem țara din ale ei morminte ?
Din aste inimi stinse ce nu mai viețuiau
De *viața* românească, oh ! martor cerul iau !
Nimic nu dă dezgustul, desprețuire vie
Ca cel ce n-are *viață*, ce n-are energie !
Căci îți aduci aminte cum ăst popor cădea ?
Să fie în robie, nu se mai umilea !
O clasă putrezită și fără de mărire
Domnea rău pe un popol lipsit d-orice simțire,
Ca să păstrez eu însă un tron care murea,
Dar care le dă țara de *viață*-a despuia,
Ca să opresc d-a merge cu turcii la trădare
Pe cît va fi resbelul cel de neatrînare,
Am fost silit să sufăr țărani a-i robi.
Cerea aceasta lupta. Voiam a-i stabili,
Căci se stricase țara și satele bătrîne.
Cînd Dumnezeu din ceruri pe armele române
Va revărsa triumful, ei se vor libera.

BANU UDREA

Așa să faci, stăpîne ! Așa, Măria ta !
Venim noi cu tunari, români de peste plai,
Acea ce tu însuți ai întocmit, Mihai.

MIHAI

Voi ați venit cu timpul căci astăzi ne vom bate,
Căci arz de dor la popoli să dăm noi libertate !
Dar iată căpitanii s-adună-aici la sfat ;
Cu dînșii Malaspina, al Papii delegat,
El a venit să ceară cu cardinalul pace,
Și l-am oprit aice, nu știe ce-am a face.

Intră căpitanii și MALASPINA, MIHALCEA BANU. Cei dina-
inte, BABA NOVAC, SEKELI, BOGATI

MALASPINA

Viu să mă plîng, o, doamne, am fost aici ținut,
Nu știu de ce ?

MIHAI

Această, sinioare, s-a făcut
Căci vream să-ți dau răspunsul de fac sau nu fac pace.
Nu poci cu hotărîre răspuns curat a face,
Dar poți pleca d-aice. Ostași ! îl însoțiți !

MALASPINA

Așadar între dînșii creștinii învrăjbiți
Las ca să vie turcii ?

MIHAI

Să nu ai gânduri rele.
Voi apăra Europa cu peptu-oștirii mele.

Cei dinainte, afară de Malaspina

Voi, Sekeli, Bogati ; voi, care ați fost dați
Otagiu-aici la mine, puteți să vă-nturnați ;
Lui cardinalul însă din parte-mi îi veți zice
Cu hotărîre tare că ori el să abdice
La tronu-i și să-nchine puterea lui la noi,
Sau să se pregătească îndată de război.

SEKELI

Oștirea ta peri-va așa cum pere ceața
Cînd soarele de toamnă o sparge dimineța !

Vor fi învinși românii, s-ar pune a fugi
De cum în rînduri mîndre maghiarii vor zări.

(Ies.)

MIHAI

În aripa cea stîngă, Novac, tu vei combate.
Acolo sunt oltenii cu pepturile late,
Haiducii, arnăuții ; în dreapta sîrbi, bulgari
Cu capul lor, în centru maghiarii voluntari.
Cazacii și a noastră română călărime
De douăzeci mii oameni ; rezerva e cu mine.

(Întră doamna și domnița.)

O, frați români, veți merge la viață, la mărire,
Cu armele în mînă, prin lupte și unire ;
O nouă stea se-nalță p-al lumii cer umbros :
E steaua României ; popor mărinimos
Ce vine să-și ia locul prin alte mari popoare
Ce Dumnezeu cunoaște că are loc la soare.
Andrei, creștin și preot, întinde, fără dor,
Sultanului Turcii o mînă d-ajutor,
Cînd el avea menirea să lupte, să gonească
Barbarii, împreună cu spada românească.
Să facem noi aceea ce nu a făcut el.
Românul fie astăzi ast munte de oțel
De care să se spargă furtuna cea barbară
Ce-amenință Europa și dulcea noastră țară !
O, frați d-același nume, d-același viitor,
Azi patria mîndrită vă vede cu amor ;
Așteaptă-a sa mărire și-a sa neatîrnare
Din vitejia voastră și-al vostru suflet tare.
Să facem datoria ! Sub arme să murim
Ca astfel să-avem dreptul în veacuri să trăim !
Să fugă cu rușine acel ce viață n-are !
Acela ce se teme de moarte, orișicare,
El n-are drept, nici locul să fie între noi !
Ființa lui de față, înfruntă pe heroi !
Iar cel ce are viață și inimă de țară,
Să vie să se lupte, să-nvingă sau să piară !

(Se aud urări nenumărate.)

Trăiască România, Unirea și Mihai !

MIHAI

Acuma sune mîndre trompetele pe plai !
Vulturii vechi ai Romii cu fală iară zboară
Pe cîmpul unde-i duse Traian odinioară !
La arme ! dați semnalul ! puneți oștire-n rînd,
Formați aripi și centru și faceți tot, curînd !

(Se aud zgomote, urări, strigăte de bucurie.)

ACTUL II

SCENA I

(În palatul de la Beligrad.)

DOAMNA, DOMNIȚA FLORICA

DOAMNA

Andrei fugi din luptă, cu prea puțini pe cale,
Prin munți îi prind secuii, îi smulg zilele sale;
Omoară și pe Mico, al său mai credincios.
Oștirea fărămată a pus armele jos.
Acum Mihai s-așteaptă aici ca să sosească
Cu pompă militară, cu oastea românească
Să se-ncununare rege. Florica, fiica mea,
Aicea, la primire, cu mine, vei avea
Un loc. Te fă frumoasă ! Costum măreț alege
Costum ce se cuvine copilei unui rege,
Pe frunte pune-o stemă, și păru-ți îmbrucat
Din cercul lui de aur să cază răsfățat.
Costum cu totul simplu ! Gîndită nepăsare,
Căci unde-i simplitate, și gustul locu-și are.

FLORICA

Dar maică, nu se poate să trec acest pahar,
În astă sărbătoare regală să nu par ?
N-am inima deschisă...

DOAMNA

Aceasta se cuvine,
Se cere ; tronul are îndatoriri, știi bine,
Domnia-i comedie, al nostru domnitor
Într-însa a să joace o rolă.

(Întră Mihalcea banul.)

Vingător !

Dar vino și ne spune ceva despre bătaie !

A fost o vijelie, un fulger, o văpaie.
 Buzescu, Udrea Banul cu tunurile lor,
 Deschiseră bătaia ; minut spăimîntător !
 Sekeli naintează cu unguri pedestrime
 Cum și călări, atacă cu multă agerime,
 În centru nostru, unde Moca comandă-avea.
 Baba Novac purcede cu pedestrimea sa
 Și e respins de unguri, dar Mano cu armate
 Pe Sekeli atacă. Ștefan Lazăr s-abate
 Și Sekeli privește tot centrul său în foc.
 Vin ajutor îndată Husar și-Andrei Baroc,
 Și nemeșii cu oaste vin ca o vijelie,
 Lovesc, și oastea noastră se mișcă, se mlădie.
 Mihai văzu lovirea și se-ncruntă pe cal,
 Aleargă, cu românii călări. Se face-un val
 De unguri, și oprește pe domn să se unească
 Cu centrul. Se perduse puterea românească !
 Călării noștri-aleargă să scape în păduri,
 Și mulți din ei în fugă urmară pe panduri,
 Căci nu aveam noi oastea română învățată
 În luptele cu turcii, ci nouă, adunată
 Cu bani, din țări streine, numerici mercenari.
 Mihai repede calul, ajunge pe fugari
 Și calul plin de spumă, de sînge și vărsînd
 Pe nasuri fum, se pare că-ajută al său gînd.
 Naintea lor se pune și strigă cu viers tare ;
 Părea un zeu din zile trecute în uitare
 Ce alerga prin lupte pe mîndru cursier
 Și-mbărbăta ostașii împovărat sub fer.
 Lovește cu-a sa pală pe oricine zărește,
 Oprește-n loc fugarii și astfel el vorbește :
 „De unde vine frica ce pare că-a coprins
 Al vostru tare suflet ? Cum, focul sînt s-a stins ?
 Ce este-această faptă de tristă mișelie
 Necunoscută încă ! Lăsați o bătaie
 De voi chiar cîștigată acum a vă scăpa ?
 Dar unde sunt vitejii de care tremura
 Turcia altădată ? O, cete mult iubite !
 Sunt inimile stinse și brațele zdrobite !

Căci brațele armate mai slabe-acum s-arată
Decît piciorul vostru ce este nearmat ?
Veniți la locul vostru, vă faceți datoria.
Acolo e rușinea, aici e vitejia !
De nu, eu mă voi bate, eu singur spre rușine
Și înjosirea voastră la țările creștine.“
Românii și secuii se-ntorc la locul lor
Și spală-a lor rușine. Un nou și ager zbor !
Pe unguri se aruncă cu furie turbată.
De omenescul sînge ce varsă, se îmbată.
Gaspard Kornis se prinde de agerii români,
Și Batori ia fuga. Noi rămînem stăpîni.
Mulți căpitani din unguri căzură-n bătălie.
Mulți fură prinși, și moartea s-așază pe cîmpie.
Acum Mihai domnește pe cele trei țări mari.
Acum românii-n lume sunt cunoscuți și tari,
Din Tisa pîn'la mare un stat român se-ntinde
Și orice suflet mare român, de dor s-aprinde.

DOAMNA

Crezi că aici se-nchide acest măreț război ?
Mihalcea, multe rele avem să trecem noi.
Eu nu mă bucur încă, căci nemții ne înșală :
Ei vor să ia Ardealul cu-a domnului meu pală.
Ei cînd nu pot s-ajungă prin lupte țelul lor,
Vai ! întrebuintează trădare și omor !

MIHALCEA

De ce tot gînduri negre, o, doamna mea cea bună ?
Ca rege-al Româniilor, Mihai azi se-ncunună.
Europa îl privește cu bine, nu cu rău.
Și leul din Sant-Marco își mișcă capul său.
Polonii, turcii tremur, și serbii se ridică.
Toți ce a fost odată tirani, acum au frică.

DOAMNA

Aceasta chiar mă face să tremur cînd gîndesc.
Dar intrigile rele aici se uneltesc
De nemți cum și de unguri. Perit-a cardinalul ;
Dar Sigismond trăiește, și cere iar Ardealul,
Rodolf chiar îl așteaptă, deci ei se vor uni

Pe domnul României cu moarte a zdrobi.
Aceasta e credința ce am. .

MIHALCEA

Chiar astfel fie,
Mihai își face astăzi o sintă datorie.
Oh ! viața și pământul nu o să moștenim,
Dar cel puțin o clipă cât vom trăi, să fim !
Noi vom peri, ca totul ce naște și dispare ;
Dar tot are să fie o Românie mare.
Alți oameni o vor face atunci când Dumnezeu
Pe fiii României vărsa-va duhul seu.
Când vor lăsa și patimi și cruda dezbinare,
Și neamul slab prin ură, prin dragoste-o fi tare.
Dar ce gândiți ? Vă duceți, frumos vă-mpodobîți,
Căci domnul o să vie și trebuie să fiți
Cu dînsul la primire. E timpul, e pe cale,
E în cetate poate, sau la porțile sale,
Nu auziți lovirea de tunuri și sineți ?
Nici muzicile ?.. Iată, ostașii vin, vedeți !

(Ele ies.)

(Singur.)

Ea cu cuvînt vorbește, aceea ce se face
E prea măreț ; e lucru neașteptat ! Nu place
Austrii să vadă acest român popor
Luînd în viața mare așa de mare zbor.
Ea tot hrănește planul la care ea aleargă
Să-ntinză-a sa putere pînă la Marea Neagră,
Și tot ce vedem astăzi aici să pice jos
Ca visul ! Piară visul ; dar este-un vis frumos.

(Se aud zgomote de sinețe ; muzici. Întră ostași cu arme, căpitani. Mihai vine urmat de boieri și unguri, de generali. El se urcă pe picioarele tronului Transilvaniei, trei șerbi port pe cîte o perină cîte o coroană a acelor trei principate ; alții port armele țărilor, steaguri.)

MIHAI

(dupe tron)

Vă mulțumesc eu vouă, vitejii mei soldați !
Voi astăzi trei coroane unite mie-mi dați.

Români, saxoni și unguri, vă dau cu fericire
Neatrînarea voastră de popoli. Deci unire
În toți de orice sînge, cum și de orice cult,
Eu vă uez ! Războiul să nu faceți mai mult !

DOAMNA, DOMNIȚA

*(Ele vin și se urcă pe picioarele tronului la stînga lui Mihai ;
ostașii, în admirațiune, privesc pe doamne.)*

UN OSTAȘ

Ce ființi frumoase !

ALT OSTAȘ

Ce mîndrețe, ai zice două zîne !

ALT OSTAȘ

Sunt vise de plăcere ? sunt raze de luminc ?

MIHAI

V

Acuma ne rămîne Banatul Temișean
Ca, să-l scăpăm prin arme de jugul musulman.
(Aplauze numeroase.)

Întră MALASPINA

(Malaspina se înclină.)

MALASPINA

Prin mine curtea Romii trimite, doamne, ție,
Cu binecuvîntarea, cuvinte de ospie,
Și crede că vei merge pe calea ce-ai luat
Să sfărîmi cu-a ta spadă păgînul desfrînat !

MIHAI

Nu am altă dorință decît să sparg păgîinii
Și cel întăi la luptă să fiu eu cu românii.

Cei dinainte. Secui sălbateci

*(Cîțiva secui vin cu cinci capete, între care unul este al lui
Andrei Batori.)*

UN SECUI

Acesta-i este capul lui Coboș Paloș ; iată
Și al lui Bortanuti și Beldi Gerep. Iată
P-al lui Andrei Batori, mărețul cardinal.

MIHAI

(privind capul lui Batori)

Vedeți, săracul popa ! Vedeți al meu rival !

DOAMNA

(plângînd)

Aceasta-i răsplătirea ce-adeșea dă poporul.
O, doamne ! pedepsește amar ucigătorul !
Ea poate să se-ntîmple și ție, domnul meu !
De voi ceva, pedeapsa acestui om cer eu !

MIHAI

Vedeți aici trădarea, uciderea viază.
O, domni, nu dați iertare acelor ce trădează !
Acelor ce omoară în umbră, fie ei
Sprijinatorii voștri ! Mă rog, o, domnii mei !
Faceți să vie-ndată aici judecătorii,
Să judece, să piară din viață-ucigătorii
Ce au lovit în noapte ! și sîngele vărsat
De mîna mișeliei, să fie răzbunat !
Și trista rămășiță a mortului îndată,
Cu pompa cuvenită, să fie-nmormîntată.
Cu toată-a mea oștire eu însumi voi urma
Pe jos pe cardinalul Andrei la groapa sa.

(Intră Ifiu cu un copil de 14 ani al lui Petru Mico. Ei vin în lanțuri, prinși.)

BABA NOVAC

Acesta este frate cu Batori, Ifiu ;
Și celalt al lui Mico e cel mai mare fiu.

MIHAI

Ifiu ! Ești liber, du-te ! sau dacă vei mai bine,
Ia armele și vino, te luptă lîngă mine !

Tu Mico, lasă lanțul, și unchiul tău Ifiu
Și vin de te cunoaște cu junele meu fiu !
Părintele său nobil dă viața, în pădure
Să-și apere pe domnul și cade sub secure,
Făcîndu-și datoria ca un leal soldat,
Să prețuim virtutea acestui bun bărbat !

(Între soli de la împăratul Rodolf II. Un sol dînd lui Mihai o diplomă imperială.)

UN SOL

Salută împăratul pe marele Mihai.
Trimite ție daruri, diplomă, și prin grai
El zice că dorește în Țara Românească
Să te înturni, pe Basta lăsînd ca să domnească !
Aicea... România, Moldova îți rămîn
Să fii domn peste ele și-al lor deplin stăpîn.

MIHAI

Așa va împăratul ? Eu sunt d-altă părere.
Am cîștigat cu spada această nouă-avere ;
Cu spada dar voi da-o ! Nu Basta, omul seu,
Va domina Ardealul, ci numai, numai eu.
Eu m-am luptat cu arme, eu am respins păgînii.
Nu poci lăsa Ardealul căci nu voiesc românii,
Ei vor muri cu toții dar nu se vor pleca
Cezarului, și Basta d-aicea va pleca !
Și dacă împăratul nu va primi părerea,
Nici bani nu-mi va trimite, îi voi huli puterea,
Mă voi scula cu arme chiar împotriva sa,
La Praga mă voi duce dreptate-a-i reclama !

(Soli se înclină și se retrag.)

Să plece-ndată fiu-meu în Țara Românească
Cu ungurii cei nobili ce au să-l însoțească.
Ei toți vor sta acolo.

(Toți se retrag, afară de Mihai și de români.)

MIHAI, DOAMNA, DOMNIȚA, MIHALCEA, THEODOSIU,
BABAN NOVAC

MIHAI

Vedeți ce se trecură ? Rodolf ne cere nouă
Ardealul. Voi ce ziceți ? Cum vi se pare vouă ?
Să-l dăm și să ne-ntorcem, sau ca voinici români
Să ne-apărăm noi dreptul cu armele în mîni ?

DOAMNA

Iertați-mă pe mine să-mi dau a mea părere.
Austria e tare, ea este o putere
Da care toată lumea îi rabdă jugul rău.
Ne va zdrobi. Să facem cum este placul său.

MIHAI

Tu, doamnă, tot sfioasă, și tot cu-nțelepciune !

(Către Buzescu.)

Ce gînd ai tu, Buzescu ?

BUZESCU

Decît a ne supune,
Mai bine ne vom bate, aceasta-i legea mea !

BABA NOVAC

A țării noastre stare în adevăr e grea,
Dar vom lăsa Ardealul cînd armele române
Au nimicit puterea maghiarilor, stăpîne ?
N-ar fi o biruință perdată a pleca,
Mai mult o umilință ! Eu nu m-aș împăca.

MIHALCEA

Să dăm Ardealul, însă urmînd legea română
De la străbunii noștri, să-l dăm cu arma-n mînă
În contra orișicărui ar fi cît de semeț,
Chiar împăratul fie !

MIHAI

Boieri ! Eu sunt măreț
D-aceste vorbe mîndre, deci și a mea gîndire
E să murim mai bine cu fală și mărire
Decît cu mișelie noi capul să plecăm

Cînd de la Marea Neagră la Buda dominăm !
Așa vom da Ardealul, cu armele în mînă !
Înălță-se măreață d-acum fruntea română !
Destul a fost plecată la orișice strein
Cît ai fi zis că este născută pentru chin
Și pentru umilință cu turme de popoare
Ce se tîrăsc în viață să-aibă-un drept la soare.
Unirea și credința românii de-ar avea,
A României viață ca o măreață stea
Ce ne apare-n aer, cu bun și mîndru nume
Prin celealte neamuri ar străluci în lume.

(Întră deputații Dietei Transilvane.)

UN DEPUTAT

Primiți, înalte doamne, decretul adunării.
Ea vă numește astăzi pe voi principe țării
Ardealului, decretă să vi se dea și bani,
Provizii pentru oaste.

MIHAI

(sculîndu-se)

Regimul de tirani

E mort d-acum. Ardealul începe viață nouă,
Și sabia română, și viața mea dau vouă
Spre-a Dacii mărire, și pace dragii mei ;
Români, saxoni și unguri, toți sunteți fii ai ei ;
Toți sunt toți dopotrivă în drept și-n datorie
Păstrînd neatințarea în marea Românie.

(Se aud urări lungi.)

MIHAI, MIHALCEA BANU, TEODOSIU LOGOFĂTUL,
BUZESCU, DOAMNA, NAPRAGHI

NAPRAGHI

Gîndește-te, o, doamne, la ceea ce se face.
Sunt intrigi mari asupra-ți, și mie nu îmi place
Cum lucrul își ia față ; sunt nobilii maghiari
Ce turbură poporul și faptele barbari
Ce au făcut ostașii învingători în țară,

Ajută răscularea și intriga maghiară.
Pe d-altă parte Basta, mult prefăcutul om
Acoperit, ațîță pe nobili către domn,
Ferice ca să văză Ardealu-n foc, în sînge;
Oștirea ungurească în cete mari se strînge
Pe osebite puncturi și Sigismond se-așteaptă
Din zi în zi să vie cu leșii ; se deșteaptă
Mîndria ungurească : e timpul a plivi
Ast pir ce o să crească,-nainte da-nflori,
De vei ca România să rupă-ale ei feară !

MIHALCEA

Cu înțelepciune zice ; deci mă unesc și eu.
Cît vor trăi aști oameni, îmi pare foarte greu
A cîrmui Ardealul un domn român din țară ;
Ei pleacă capul astăzi avînd pe cap povară ;
Dar mîne va fi altfel : ideea d-a uni
Aceste țări, ideea o Românie-a fi,
Din Tisa pîn' la mare, o văd cu-amărăciune,
Cu laptele la sînul de mumă-aici în lume,
Ei ura României au supt neîncetat ;
Cu dînsa nasc, cu dînsa trăiesc și se îmbat !
Pe nobili dar ucide-i, de vei o Românie,
De vei să nu te pearză cu via ta domnie !

TEODOSIU

Eu care totdeauna blestem un jug de fer,
Acuma a lor moarte, o, doamne, eu o cer,
Căci numai a lor moarte asigură țaria
Rigatului ce-ți dete acuma vitejia.

P. BUZESCU

La cîte trei, o, doamne, eu viu să le răspund.
De se va face asta, eu ție nu ascund
Credința mea că răul făcut va naște rele
Ce vor lovi și țara și chiar zilele tele !
Nu ești destul de tare și poți ca să lovești
Și să n-ai pedepsire chiar tare dacă ești ;

Vei deștepta îndată amara răzbunare
 În nobili și în popol și ura-n fiecare.
 O crimă nu se iartă, chiar dacă s-a cerut
 De interesul țării, ast stat ce-a început
 Atît de bine, doamne, născut din luptă dreaptă,
 Nu îl stropi de moarte căci moartea îl așteaptă ;
 Mai înțelept îmi pare la tine să lipești
 Cu inima p-aști oameni ce vei ca să zdrobești.
 E o gîndire mică a cîrmui o țară
 Prin ură și prin moarte, prin sînge și prin heară,
 Căci moartea naște moarte, tiranii nasc tirani.
 Să nu perzi, doamne, rodul de fapte de mulți ani.
 Sunt legi aici în țară, deci legea aibă-și locul.
 Napraghi cu-a ta mîină va să ridice focul ;
 În sînul său vorbește, sub fals patriotism,
 O ură de credință, barbarul fanatism.
 Nu ascultați ce zice.

MIHAI

Să ne gîndim mai bine
 Și să lăsăm ca timpul să facă ce convine ;
 Dar pînă-atunci vom face pe arieni mai blînzi
 Luîndu-le mijlocul ce-i face-așa arzînzii.

LOGOFATUL TEODOSIU

Cît nobilii d-aice vor rămînea în viață,
 Pe tronul tău pluti-va un mare cerc de ceață
 Din care se va naște-un fulger triumfător
 Ce va lovi puterea-ți cum și al tău popor.
 Maghiar, saxon, românii, ce rabdă apăsare
 De la această clasă, îi poartă ură mare.
 Poți să-o lovești și țara în ură să nu bagi
 Ci, doamne, dimpotrivă, poporul să-ți atragi.
 Cît vor trăi ei însă vor unelti sculare
 Căci Basta este-acolo, și Basta este tare.
 Nu îi lovi ușure, cum numai să-i rănești.
 Luîndu-le averea, cu moarte să lovești,
 Să nu se mai ridice ! E vorba d-un stat mare,
 Român, el nu se face cu slabă îndurare.

SCENA II

(În casa lui Basta.)

BASTA

(sîngur)

Aşa pe cerul lumii este-un luceafăr nou
Ce se înalţă-acuma ; Mihai este-un herou !
Al meu nume păleşte în marele lui nume ;
Eu nu voi fi nimică cît el va fi în lume,
Nu voi avea domnia Ardealului, nimic ;
Cu orice preţ să fie, eu caută să-l stric.
Rodolf cu a sa stimă pe el îl încongioară.
Cu orice preţ, nu-mi pasă, el trebuie să moară !
„Ce este împăratul Rodolf ?“ el întreba
Pe comisari şi rîsu-i voios îl îneca.
„El fuge de bătaie ! Femeie e sau fată ?“
Dar ziua de lovire, oh ! va veni odată.
Tot lui îi merge bine, pe turci el a învins,
Moldova a luat-o ; Ardealul a coprins
Şi gîndurile sale ambiţioase zboară
Depart, la un sceptru... el trebuie să moară !
Am răscolit asupra-i pe nobilii arieni,
Pe Sigmond din Lehia să scoale moldoveni,
Leşi, turci, să vie-aicea ; ei vor găsi în mine
Un sprijin. Zamoiski azi în Moldova vine ;
Mihai voia să plece ; pe nobili i-a trimis
În ţara lui cu fiu-său ; dar cel mai dulce vis
Ce am e să omoare pe nobili la plecări.
Mi-ar da în mînă arma de crudă răzbunare.

(Întră NAPRAGHI)

NAPRAGHI

Ca fulgerul, cu oaste, Mihai a şi pornit
În ţările române ; Movilă a numit
Pe Simeon, un frate al său, domn peste ţară,
Pe Milcov îi loveşte şi îi încarcă-n heară.
D-aici îi fugăreşte cu cei scăpaţi şi iar
Îl bate şi haiducii, şi îl fărâmă-amar.
Hotinul ia cu luptă ; se duce-n capitală

Și-acolo el cu pompă se-ncunună în fală
Ca rege al Moldovei și Țării Românești
Și Ardealului pe care tu, Basta, îl dorești,
Și-acuma el se-nturnă aici cu multă-oștire.

BASTA

Sultanul îl ajută în calea de perire !

Cei dinainte, MOISE SEKELI, ȘTEFAN CIAKI

MOISE SEKELI

Mihai iar se-ntoarse, dar marele împărat
Azi îi trimise carte prin care i-a lăsat
Domnia transilvană și-a celoralte două.
El este prin voința Germaniei, domn nouă.
Sultanul chiar îi jură cerință, a bătut
Monedă cu-al său nume. Dacia s-a făcut !
Sultanul îi trimise un sol și-l dăruiește ;
Cu o regală pompă el pe trimes primește.

BASTA

Aceasta pune capăt la toate, dară voi,
Ce ați venit aicea ?

MOISE SEKELI

Puteam să vedem noi
Ardealul în genuche și să mai stăm în țară
În solda lui ? O, Basta ! Ardealul este-n heară ;
Venim să cerem ție înaltul ajutor
Ca să gonim afară barbaru-apăsător.

BASTA

Ah ! viața se întoarce în voi ! Nebuna soarte !
Ieri chiar i-ați dat voi viață, acum vreți a-i da moarte !

MOISE SEKELI

Dar e și-o parte bună de fapt, de-i una rea.
Senatul din Lehia să strângă oaste vrea.
Cu Volfrang, al meu socru, m-am înțeles îndată
Să plec în cele locuri, cu bani s-adun armată
Și s-o aduc aice în contra astui om.

Făceți aceste lucruri, scăpați al țării tron !
Făceți atîta lucru ! Munciți acum încai.

*(Un curier cu cărți de la împăratul. Basta, luînd și deschizînd
cartea.)*

Ah ! iată ce atîta de mult am așteptat !
Rodolf, din nepăsare-i acum s-a deșteptat.
(Către cei doi unguri.)

De ați pierdut tot timpul, uniți-vă-mpreună,
Rodolf chiar o vorește, acum ca-ntodaună,
Și să gonim tiranul ! Pe nobili îi vestiți
Îndată să s-adune, și-ndată să urziți
Răscoala ! Al meu sprijin va fi cu voi în toate ;
Cînd este o voință ferbinte, tot se poate.

SCENA III

(În tabăra lui Mihai de la Miroslău.)

MIHAI și toți căpitanii săi

MIHAI

Așadar împăratul Rodolf acum mă tradă.
Pe unguri îi atîță, un fulger o să cază
Odată p-ast imperiu de intrigi și trădări,
Și-i va zdrobi ca fumul frumoasele lui țări ;
Tu vei trăi, tu sfîntă și dulce Românie,
Chiar cînd vei trece veacuri de jug și de robie.
Robia te va face mai tare, țara mea,
Și brațul tău molatic va ține arma grea ;
O lungă suferință mărește pe popoară ;
Prea multă fericirea adesea le omoară.
Dar ungurii s-adună în tabără acum.
Și Basta e cu dînșii. Sigismond e pe drum,
El vine cu polonii. Aceasta-i răsplătirea
Creștinilor la ceia ce i-au scăpat ? Gîndirea
Se turbură acuma. Feriți-vă, români,
D-acești creștini cu nume, cu fapte de păgîni !
Să începem războiul, poziția e bună.
Vrăjmașul vine, toba și trumbița răsună.

Acum să vă aduceți aminte, căpitani,
De vechile învingeri din cei din urmă ani.
Noi n-am pierdut o luptă. Europa e mirată
D-a voastră vitejie și lumea toată cătă
Să vădă acest popor, o mină de români,
Luptînd cu vitejia romanilor bătrîni,
Și cutezînd să puie un frîu nesăturării
D-afară, de mărire ! Nainte, fii ai țării,
Vă bateți cu tărie, prin mîndre vitejii
Veți împleti cununa măreții României.
Din luptă naște viața ; din arme se hrănește,
În pace e robia, căci pacea moleșește.
Cînd neamul nostru mîndru să lupte va-nceta,
Sub hearele streine va pune fruntea sa.
Și tot e zis atuncea, copiii cei din țară
Uniți să-i sugă viața cu cei răi de afară,
Vor face din gîndirea cea mare de război
O rîdere amară nedemnă-acum de voi ;
Dedat cu moliciunea și cruda tiranie,
Roși-va d-a fi liber, și-o vrea a sa robie.
O luptă, chiar pierdută, dă drept liber a fi,
Dă dreptul său la viață. Să mergem a muri,
Căci pe aceste lupte cu armele în mînă
Vor naște-odată dreptul și fala cea română.

(Urări prelungite.)

ACTUL III

*(În palatul din Beligrad la Mihai. Masă întinsă; oaspzii benche-
tuiesc.)*

MIHAI, comisarii lui RODOLF, generali români și unguri
*(Toți șed la o masă lungă; în capul mesei este Mihai, lângă
el comisarii imperiali. Ei închină în sănătatea lui Mihai.)*

MIHAI

(luînd o cupă în mînă)

Maghiarii iar se mișcă, sunt intrigi, e trădare !
Deci lupta a să fie o vijelie mare.
Eu nu vă urez viața aicea pe pămînt.
Dar vă urez eu vouă un glorios mormînt !
Un nume, nemurire, e tot ce mai rămîne
Aici cînd slabii oameni las tristește țărîne,
E tot ce muritorul ia de la Dumnezeu
Să-și însemneze urma pe scurtul drum al seu.
A se jertfi în viață în al celoralți bine,
E tot ce face mare și nobil pe oricine.
O, căpitani ! o, nobili, de vreți voi mari să fiți,
Spre-al patriii scump bine, voi viața o jertfiți !
Acela ce nu știe să moară pentru-un bine
La ceilalți, în viață loc nu i se cuvine.
Născut mort, el în viață nu e trebuitor.
Sunt mulți acești nemerici ce înaintea mor
D-a naște. Nu e astfel copilul României.
Nu pleacă el cerbicii sub lanțele robii.

Această vitejie o simț în sînu-mi eu.
Așa sunt toți românii, toți sunt sîngele meu.

(Urări frenetice, toți beau, muzica cîntă repede.)

Trăiască împăratul Rodolf !

TOȚI

Da ! Să trăiască !

MIHAI

(către un comisar)

Dar, ia îmi spune mie, de rasă bărbătească
Sau femeiască este al vostru împărat,
El care niciodată în luptă n-a intrat ?

UN COMISAR

De ce zici, nalte doamne, cuvinte-nfruntătoare ?

MIHAI

Dar ce vreți, el nu iese decît la vînătoare,
Ca fetele germane ! De ce nu vine-aici
Să vadă cum se luptă românii mei voinici,
Să vadă că am dreptul să ții această țară,
Eu, iar nu el. Eu viața în luptă-mi fac amară
Și el își trece timpul de la banchet la somn ;
Ardealului pretinde să fie Basta domn.
Voi măsura puterea-mi chiar cu a lui putere,
D-ar stărui el încă Ardealul mie-a-mi cere.

UN COMISAR

Aceste-amare vorbe, noi nu le vom ierta.

MIHAI

În arme România al ei drept va căta.

(Solii se scoală de la masă și se duc.)

(Către ai săi.)

Beți încă pentru țară și pentru libertate.

În arme viața țării, românii să o cate,

Nu în voința bună a cruzilor tirani,

Ce-i umilesc cînd bine le face, căpitani !

Fiți gata pentru luptă, căci Basta se unește
Cu ungurii ; plan negru de moarte el urzește.

CAPITANII

La arme !

(Între un curier.)

CURIERUL

Doamne, Basta cu ungurii unit
În tabără se pune, de luptă e gătit.

MIHAI

Așa, acum românii s-alerge toți la arme,
Nu auziți departe strigări și mari alarme ?...
(Doi soli, unul de la Basta, celalt de la unguri.)

SOLU DE LA BASTA

Prin mine Basta zice acuma lui Mihai :
„De nu vei trece-ndată, chiar astăzi, peste plai
Cu oastea ta, și tronul nu vei lăsa îndată
Lui Basta, a ta oaste vedea-vei fărămată !“

- SOLU DE LA UNGURI

Prin mine tot Ardealul îți zice să faci pași
Spre Țara Românească cu toți ai tăi ostași.
De nu, amare zile te-așteaptă și pe tine
Și țara ta ! De-i merge, va fi de tine bine.

MIHAI

Voi merge la bătaie cu toată oastea mea.
La unguri tu vei spune !

(Soli iese.)

Acuma vom vedea
Ce are să mai fie, sub steaguri fiecare
S-alerge, și să facem o luptă încă mare.

(El iese dupe căpitani.)

Între DOAMNA, DOMNIȚA FLORICA

DOAMNA

Florica ! bătaia se crede că-a-nceput
Și noi nu știm nimica ? Mi-e sufletul tăcut

Și-ntunecos ; mi-e frică, oștirea românească
În-astă mare luptă să nu se risipească ;
Urechea-mi nu cutează s-asculte depărtat
Nici ochii-mi să privească afară din palat,
Să nu auză vorbe că noi am fost învinși,
Și să nu vază poate rănit, cu ochii stinși,
Adus aicea domnul din lupta sa cea mare.

DOMNIȚA FLORICA

Tu te-ai făcut fricoasă, o, maică. Ce schimbare !
Dar tu ziceai odată că domnii sunt ursiți
Sub arme să trăiască de fală străluciți,
Căci moartea pentru țară e sînta datorie.
Amar domnului care aceasta nu o știe !

DOAMNA

Așa zic chiar și astăzi, dar ce vei, fata mea ?
Femeie înainte de toate sunt ; aş vrea
Acum un timp de pace, și pacea este bună,
Ea trebuie ! Sub dînsa, se naște și s-adună
La popoli orice-i viață.

DOMNIȚA

Mihalcea a sosit.

Întră MIHALCEA BANUL

MIHALCEA

E mare Theodosiu ! El bine a gîndit
Cînd a cerut să taie pe nobilii maghiari !
Buzescu ! tu faci nouă aceste rele-amari !
Fecior de curte mare și d-aristocrație !
Ce n-a fost niciodată la noi în Românie,
I-a apărat ! Ar vinde și legea lui și țară
Să fie și el nobil cum sunt cei de afară.
Noblețe este-n fapte, nu-n nume ! maimuții
Streine ce cad toate pe țară...

DOAMNA

D-unde vii ?

Și ce zici toate-aceste cuvinte ?

MIHALCEA

De la oaste
Maghiarii și germanii ne-au tras moartea în coaste ;
Bătaia e perdută !

DOAMNA

Mihai este scăpat ?

MIHALCEA

Ca mine.

DOAMNA

Unde este ?

MIHALCEA

Eu l-am lăsat la sat.

Mi-a zis să viu aicea și să vă duc îndată
La Făgăraș...

DOAMNA

O, doamne ! Ce viață turburată !
Dar spune, o, Mihalcea, cum lucrul s-a urmat ?

MIHALCEA

O mică ameteală, și tot s-a fărâmat ;
I-am fi bătut cu moarte, dar Basta ne-amăgește.
Printr-o dibace cursă germanul izbutește.
O, doamnă, tăbărisem pe lingă-un mare rîu
Și între-un mare munte ce urcă fără friu
Spre cer ; acolo nimeni n-ar fi lovit oștirea
Fără să afle moartea. Dar Basta are știrea,
Și iată ce el face : va să ieșim din loc,
Ne-atacă ; peste dinșii se varsă-al nostru foc.
Înșelătorul Basta retrace-a lui oștire,
Ce fuga o preface, durere și perire !
Am alergat cu toții tăind pe fugăriți,
Soldații în turbare, de căpitani răzniți,
Și-amestecați ca oaste acum învingătoare
Ce fugărind, nu are decît ca să omoare.
Aleargă, dar vrăjmașul pe pepturi ne-a primit.

Pedestrii nemți ne-neacă cu focul lor hrănit.
Artileria geme și varsă ca o ploaie
De foc pe noi zdrobirea, și inima se moaie,
Și rînduiala fuge, armata lui Mihai,
Surprinsă, perde rostul și fuge peste plai.
În dar strig căpitanii și vor ca să dea viață
Soldaților, și încă ca fulgerul în ceață
Apare și lovește, fugarii îndemnînd
De a veni îndată și a se pune-n rînd !
La patru mii de oameni căzură-n bătălie
Români cum și secuii cei plini de vitejie
Ai lui Mihai ; aști popoli de bravi ce combăteau
Toți cu acea tărie ce-n libertate-aflau.
Mihai se luptă încă cu cîțiva bravi de frunte ;
Dar părăsit de oaste, el cale-și face-n munte.
(Întră Mihai urmat de cîțiva ostași.)

MIHAI

(întrînd, către Novac)

Să mergi la închisoare ! Volfrang acolo zace ;
El a stricat prin intrigi a țării dulce pace,
El este făcătorul acestui mare rău ;
Mergi să-l aducă-aicea pe el și pe călău !

(Baba Novac iese.)

A fost amară soarta ; dar cît de aspră fie,
Ast suflet nu se pleacă și nu se îmlădie !
Mă voi lupta eu încă, pe cît voi viețui.
Vor a robi românii, dar robi ei nu vor fi !
Un alt tiran s-arată în Țara Românească,
Un alt creștin ce vine creștinii să robească,
Acesta-i Zamoiski, viteaz și bun soldat.
Cu patruzeci mii oameni, voi merge să-l combat,
Voi face pîn' la moarte o sîntă datorie,
Și Dumnezeu va zice ce va voi să fie !

Cei dinainte, VOLFRANG (vine în lanțuri), BABA NOVAC

MIHAI

Volfrang ! tu fuși unealta acestii răsculări
Ce va aduce rele și moarte-acestei țări,
Tu și cu Moise Sekeli, alt trădător de țară,

Vei merge dupe Farcaș și Somai ce trădără.
Mulți oameni astă-dată sub arme au picat,
Plăti-vei cu-al tău sînge tot sîngele vărsat.

VOLFRANG

Eu mi-am făcut, o, doamne, o sîntă datorie
La țara mea redusă de tine în robie.

MIHAI

Oh ! țară și iar țară ; tiranii, apăsătorii
Să serv d-al țării nume aici d-atîtea ori
Cînd vor ca să o prade sau hiarele să-i bată !
O tristă lăcomie de tron pe voi vă-mbată
Și dați această țară ca pradă la străin.
Nu sunteți voi stăpînii d-întîi astui cămin.
El e român, voi sunteți veniți în urmă-aice ;
Sunteți oaspeți ; românii, ce frați de mult vă zice,
Vă vrea ca frați de țară ; iar nu ca niște sclavi
Și mai puțin de toate nu ca tirani mîrșavi.

(Către căpitani.)

Să-l spînzure îndată !

DOAMNA

O, doamne ! îndurare !

MIHAI

Acest om este crima, nu poate-avea iertare !

(Căpitani i ies cu Volfrang.)

Și-acum să merg în țară ! D-acolo mă voi duce
Ca să gonesc polonii ce prăzi și moarte-aduce,
De n-ar fi fost germanii în calea mea veniți,
De mult români, sași, unguri acum ar fi uniți
Sub sceptrul României și ar forma o țară
Ce nimeni n-ar învinge. Ursită mult amară,
Ce te chemau străbunii în dorurile lor,
Alină-a ta mînie ce ai p-acest popor
Român și toarce firul de lungă viațuire.
Din veacuri de putere, virtute și mărire !

MIHALCEA BANU

Să mergem, nalte doamne ! De trebuie să peară
Ostașii și tu însuși, să scape astă țară,
Și legea și dreptatea, cu toții să murim ;
Dar robi în umilintă și jug să nu trăim !

MIHAI

E timpul de pornire ! Armatele-au plecat.
Femeie ! te fă demnă de-al tău domn și bărbat !

DOAMNA

Mihai, lăsînd ideea d-a face-o Românie,
Vei merge către țară, să iei a ta domnie,
Te lasă-n pace turcii ; ai altceva să faci,
A țării suferință și doruri să împaci.
Curg lacrimi în țară ; e moarte, e durere ;
Înturnă-a ta cătare la poporul ce pere,
La țara-ce s-abate și n-are nici un om ;
La văduva de viață, la văduva de domn !
Destul atîtea lupte. O, doamne, ia aminte,
Și lupta are timpul, el fuse înainte.
De vei să fii domn mare, prin domnii mari la noi,
Fii mare și în pace, nu numai în război !

MIHAI

Unirea României sau moartea lui Mihai,
Acesta e răspunsul ce de la mine ai.

(Un curier întră.)

CURIERUL

Aicea vine Basta cu ungurii. Ia cale
Curînd, de vei să scape acum zilele tale.
Fugi de aici îndată !

MIHAI

Te las, o, doamna mea,
La Făgăraș, îndată, Mihalcea, mergi cu ea.
Eu peste munți voi trece. Polonii voi a bate
Cu mîndrile rămasuri din marele-mi armate.
(Ies cu toții. Se aude zgomote de cai afară.)

Întră BASTA, căpitani germani și unguri

BASTA

El a fugit ! Călări, pe domn să fugărească !
Familia lui toată pe cale să oprească !
La Făgăraș s-o-nchiză cu toți într-un castel.
Mînie, chine, moarte d-acuma pentru el !
Credea să aibă-Ardealul, ast diamant de fală
Cusut cu strălucire pe manta sa regală ?
Nu ! Cerul n-a vrut astfel.

(Către maghiari.)

Acuma vă gîndiți
Ce voi aveți a face, o, transilvani iubiți !
Sigmond și Moise Sekeli vor face ca să nască
Războaiele civile. Polonii ca să pască
Din rodul lor, mult sînge vărsa-va-n viitor
În lupte fraticide acest sărman popor.
Vreți să cruțați voi țara de aste crude bice,
Mă proclamați pe mine al vostru domn aice ;
Eu voi aduce pacea pe care o doriți
Și vă voi da tăria ce voi o risipiți.

(Urări și protestări.)

(Un ostaș vine repede.)

OSTAȘUL

Mihai fugind călare, de unguri fugărit,
Pe calea sa în noapte spre Mureș s-a ivit.

BASTA

Maghiari ! gîndiți mai bine. Mihai e de temut
Să vie iar aicea, deși lupt-a pierdut ;
Să facă cu polonii el pace și să vie
Cu ei aici sub arme, dați dar domnia mie !
Eu voi opri românii, popor cutezător,
Să facă o Dacie, ce este gîndul lor !
Gîndiți-vă dar bine ! Va fi o Românie
De nu veți da voi tronul Ardealului azi mie.

VOCI DE LA CĂPITANII UNGURI

Să fii tu domn aicea !

ALTE VOCI DE LA SECUI

Nu ! nu ! tu nu vei fi !
Mihai va fi domn nouă, secuiei-l vor numi !

O VOCE

Trăiască Basta ! Moarte românului Mihai !

UN SECUI

Mihai ! el să trăiască, el domnul dupe plai.

UN UNGUR

Sigismond domn să fie !

ALT SECUI

Să mergeam de aice !

BASTA

Vă duceți a vă perde, o, viță neferice !
(Ungurii ies toți ; rămîne Basta cu căpitanii germani.)

BASTA

Mihai acum coboară ! O altă stea răsare,
E Sigismond ce cere domnia ; este tare.
Ardealul tot îl cere ! Din fericirea mea
E Ciaki ce dispută puterea ce el vrea ;
Aceasta, sub cuvinte că apără domnia
Lui Sigismond, lucrează să nască anarhia ;
Această iasmă crudă ce nu poate fâta
Decît un domn ca Ciaki ; dar eu nu voi ierta.
S-aprind într-înșii ura și fără să iau parte
În lupte cu armata, să stau eu la o parte.
O parte dintre dînșii la mine va veni
Să ceară ajutoru-mi, atunci eu domn voi fi.

Întră MALASPINA

MALASPINA

Ascultă, generale, dar certele civile
Încep ; Ardealul are să treacă crude zile.
Dieta fată ceartă, căci Ciaki cu Déac,
Vitezi și sențuali, nebune lucruri fac ;
Ei zic că împăratul nu are drept pe țară.

Cu armele se laud ; pe Petru arestară ;
Pe Corniş, Şenci, Giţi, Husar, căci nu voiesc
Pe Sigismond. Prin ţară oştiri se grămădesc.
La Cluj, acum s-adună puterica armată.
Asupra-ţi toţi cu ură s-adun să te combată ;
Movilă din Moldova trimite-ai lui curteni
Lui Sigismond, alese oştiri de moldoveni,
Şi toate aste lucruri nu au ecou la tine ?
Această nepăsare de unde oare vine ?

BASTA

Ca să mă-ntorc domn poate, acum mă depărtiez,
Afară din hotare eu plec. Am să veghez.

(Un curier intră.)

CURIERU

Familia domnească s-a-ntîmpinat în cale ;
La Făgăraş o duce acum gardele tale.

BASTA

Prea bine ; dar de domnul Mihai nu ştii nimic ?

CURIERU

El a scăpat, şi-n fuga-i, aşa secuii zic,
Că vrînd să treacă riul ce mult adînc ascunde,
Urmă de călărime, sări cu calu-n unde ;
Prin valuri el înoată şi la al lunei foc
Săgeţile maghiare pe pletele-i se joc.
Nici una nu-l ucide ; trecu pe celalt mal
Scăpat de cruda moarte, sărută al său cal
Şi frîul lui îl scoate şi-i zice cu mîndrie :
Fii liber, tu ce viaţa putuşi ca să-mi scapi mie ;
Un alt cal el găseşte pascănd prin împrejur,
Încalcă şi zboară în noapte ; din azur
Cu razele de aur luminează-a lui cărare
A nopţii stea ; maghiarii pe mal stau în mirare.

BASTA

(la o parte)

Ast om cu cerul pare să fie înţeles.
El are ceva mare şi nobil mai ales,

Ceva ce fiecare nu are, el amară
Îmi face a mea viață. Oh ! trebuie să piară !
(Întră un curier.)

CURIERUL

Maghiarii se adună la Cluj, nobili, popor
Și Sigismond se zice că este-n capul lor.

BASTĂ

În tabăra germană să mergem și îndată
Hotarele să trecem, căci moartea îi îmbată.

MICO

ACTUL IV

*(O cameră la închisoarea de la Făgăraș.
E seară și oarecum întunerec.)*

DOAMNA

(Întră Mico cel june, pe de o parte, pe din dreapta.)

MICO

Frumoasa noastră doamnă cu ochiul drăgălaș
De mult în închisoare aici în Făgăraș
Suspină. La-mpăratul s-a dus Mihai cel Mare
Învins de Zamoiski, s-a dus cu-ncredințare
Să-i dea lui iar domnia acestui mîndru-Ardeal.
Cu dînsul e Mihalcea, Florica, fecioral
Și dulce chip ce nurii pe viață răspîndește.
Și doamna e oprită, aici ; ea vestejește,
Ca floarea fără aer în umbră de-nchisori.
Eu sunt aici de gardă, văz dulcile ei flori
Căzînd cu toată ziua din dulcea-i frumusețe
Și inima-mi se umple d-amor și de tristețe.
Să-o scap d-aici adesea gîndesc pre viața mea,
Și-n Țara Românească apoi să trec cu ea.
Căci Ciaki o preurmă cu ură ; și o face
La soțul ei să scrie să vie-aici și pace
Să caute să facă, și poate, ce știu eu ?
El o iubește ; ura deșiră sînul meu.

(Întră Ciaki pe ușa din stînga.)

CIAKI

(singur)

Mihai de la-mpăratul cu oaste o să vie.
Tot este cu putință ; Rodolf se îmlădie.
Să chem aici pe doamna, să scrie lui Mihai
Ca să se-ntoarcă-ndată acasă peste plai.

DOAMNA

(singură)

Trec zilele în lacrimi, aici închisă sunt,
Cu fiu-meu și cu Mico, ca-ntr-un amar mormînt.
Aceasta-i fericirea ce am visat în viață ?
S-a risipit tot visul ca un miragi sau ceață
Ce-nșală pe drumașul în noapte rătăcind,
Lăsîndu-i ca să crează că vede-un rîu lucind.
El merge ; ceața fuge, și setea-i se încinge,
Și moartea îl coprinde cînd fantasma se stinge.
Te plîng, o, mare suflet, te plîng, al meu Mihai,
Tu ce aici în viață mai bine merita,
Dar niciodată, dragă, nu te-am dorit în lume
Cum te doresc acum, o, mare și sînt nume !
Ceva îmi spune mie că-aicea pe pămînt
N-o să te văz eu încă decît pe un mormînt !
Dar pentru ce va plînge a lui Mihai soție ?
Ea mare ca și dînsul nu trebuie să fie ?

(Apare Ciaki.)

CIAKI

Te miri, frumoasă doamnă, văzîndu-mă aici ?
Ești prinsa mea, am dreptul, orice ai vrea să zici,
De viață și de moarte. Dieta mi-a dat mie
Ast drept asupra voastră, în loc de o domnie !
Mihai întinse mîna pe unul din ai mei,
Îl omorî, am dreptul pe unul din ai sei
Ca să omor...

DOAMNA

(strigînd)

O, doamne, ce-ai zis tu ? Ce cruzime !
De vei lovi pe unul d-ai mei, lovește-n mine !

CIAKI

Ast drept îl țiu eu încă, o, doamnă, o, femeie
Plăcută ca lumina, frumoasă ca o zee !
Cînd te-am văzut în țară pe tronul tău șezînd
Și semnele domniei pe fruntea ta arzînd,
Cu buclele-ți bălaie căzînd răsfățătoare

Pe umerii-ți ca valuri de ploaie printre soare,
N-am mai văzut nimica atunci în jurul meu.
Tot a perit, pământul, și cer, și Dumnezeu.
Atunci cerui eu voie să serv acolo-n țară,
Să poci să fiu aproape de tine, dragă, dară
Nu s-a putut. Atuncea, de tine depărtat,
Figura ta frumoasă în viață m-a urmat,
Oriunde, dulce doamnă, frumoasă, rîzătoare
Ca raza fericirii trecînd răsfățătoare.
Ce-am suferit, ce sufăr, cum dorul meu de foc
Ardea sărmanu-mi suflet, a-ți spune, n-am mijloc.
Cuvinte nu se află pe limba omenească.
Ar trebui aicea un zeu ca să vorbească.
Tot ce eu poci a zice, e numai că iubesc !

DOAMNA

D-atîta libertate mă faci ca să roșesc.

CIAKI

Roșește și zîmbește la vorbe de iubire
Ca rumena rujă sub tînără zîmbire
La razele de soare, la vînturi ce-o sărut ;
Dar nu roși, o, doamnă, căci prea mult am cerut !
Ești jună, ești frumoasă, femeie, ce te face
Ca să respingi amorul ce-n sînul tău se place
Ca roua într-o floare născută de o zi,
Născută să prefume, născută a iubi ?
Mă fermeci, nu atîta prin nume și podoabe ;
Dar prin aceste grații ce ție îți sunt roabe.
Oh ! cei ce-au zis odată că nu este nimic
Deplin aici în lume, zău ! n-au știut ce zic,
Nu te-au văzut pe tine, nu ți-a văzut zîmbirea
Trecînd pe a ta buză, lucind ca fericirea,
Nu a văzut cosița-ți în valuri de lumini,
Plutind tremurătoare pe sînul tău de crini,
Nici brațul alb ca gîtul de lebădă ce ține
O frunte visătoare perdută în lumine.
Nu a văzut mișcarea-ți ce grațiile-ncunun,
N-au auzit vorbirea-ți, simțit al tău profum ;
Plăceri fără de nume ce fac de aiurez
Toți cîți pe tine ochii cu flacără-ațintez.

Vezi, mor d-a ta iubire, o, dulce desfătare !
Ce riură nectarul ce buza-ți dulce are,
Din sufletu-i cel fraged și tânăr...

DOAMNA

Eu îți zic,

N-ai inimă, n-ai mare, n-ai nobil tu nimic.
Vii să mă-nfrunți pe mine cu astfel de cuvinte.
Cît poate să coboare un om, mi-aduci aminte !
Vii și înfrunți o roabă ?

CIAKI

O roabă ! ce-ai vorbit ?

Ești liberă, ești doamnă și tronul ce-ai dorit
Poți ca să urci ; voi numai să știu, să-mi spui tu mie
De mă iubești ? Ardealul îmi dă a lui domnie.

DOAMNA

O altă înfruntare, așa vorbind, îmi faci.

CIAKI

Mă lasă, dulce doamnă, a-ți zice cît îmi plăci.
Nu spune de respectul ce ți se datorează.
Nu ! Nimeni să te-nfrunte aicea nu cutează.
Nu este-aici nici roabă, nu este nici tiran,
Ci un amant ce geme d-amor, de este-un an,
Ce ziua te dorește și-n somnu-i chipu-ți dulce
Ca steaua dimineții pe ochii lui străluce.
Sărut atuncea umbra-ți ; dar umbra a perit.
Oh ! vin acum tu însuți ce-atita am iubit !
Și sparge p-a mea buză nectarul buzii tele.
E timpul de iubire, pe cer blondele stele
De o iubire sintă tresar din pacea lor
Și pare că se-mbată de un ceresc amor !
O, dulce căutare, suflare-mbălsămită !
Ești tu o muritoare, ești tu din cer venită ?
Apropie-te, lasă pe frunte-mi fruntea-ți lîn
Să văz acele gene ce umbre lung declin !

DOAMNA

Vai ! ce vorbiri nebune, îmi sunt necunoscute,
Se zic femeii care își perde-a sa virtute.
Fugi de aici și cruță al meu suflet curat !

CIAKI

O, doamnă ; ce plăcere pe viață s-a vărsat.
Această dulce noapte atît e priincioasă
La răsfățarea scumpă ce mestecă-amoroasă
Și dulcile săruturi și suflete de foc
Ce rătăcesc...

DOAMNA

Lasă dragă în pace acest loc !
Fugi de aici, ispită ce diavolul trimise.
Te du ! te du ! dar, doamne ! sunt numai niște vise
Amari. Da, nu se poate a fi adevărat,
Atîta nerușine, cruzime și păcat !
Fugi de aici, satană !

CIAKI

Ce ? inima ta rece
Rămîne la durerea ce-n sînul meu se trece ?
Acel ce-ți dote viața și frumuseți cerești
Și fermece streine pe oameni să răpești,
Nu-ți dote totodată, o, vis de desfătare,
De cei ce poți să fermeci o rază de-ndurare ?
O lacrimă ? Cruzimea, de cînd, o, dulcea mea,
De cînd e o virtute ? Ești crudă și ești rea ;
Pe cît ți-e chipul dulce, ai încă tinerețe !
Cînd ruja se dezvoltă în marea-i frumusețe
Maturității, varsă un întreit parfum.
Așa la a ta vîrstă, o, draga mea, acum
Amorul e mai mare, mai viu și mai ferbinte.
Răspunde l-ale mele arzînde mult cuvinte.
Îmi spune, dulce doamnă, zi-mi, zi-mi : vei tu să mor ?
Gonește-mă ! Vei însă să-mi dai al tău amor,
Vei să mă faci ferice ? Vei tu să ai în viață
Un șir frumos de zile d-amor și de dulceață,
Mărire ! Oh ! deschide-mi al tău braț, al tău sîn,
Pe care dulcii fermeci ca raze se îngîn !

Dar ce fugi de la mine, sălbatecă căpriță ?
Vin, dă-mi să beau nectarul ce arde-a ta guriță !
Revarsă-amorul dulce ce geme-n sînul tău
Sub hearele virtuții, nu este nici un rău
De a iubi ; în ură e răul, e trădarea.

DOAMNA

La astfel de cuvinte eu mi-am perdut răbdarea.
Fugi de aici ! Respectă, de nu pe doamna ta,
Dar pe femeie !

CIAKI

Te vei îndupleca !

DOAMNA

Ai drept pe a mea viață ; dar nu p-a mea onoare.
Tu ce înfrunți femeia ținută-n închisoare
Ești tu un nobil ungur ? Prin vechii tăi strămoși
Ce-i vezi în depărtare mari și mărinimoși
A fost vreunul care păta a lui junie ?
Și înferat-a viața c-o crudă mișelie ?
Nu te gîndești tu oare că sufletele lor
Privesc faptele tele, din tainicul lor zbor,
Și nu roșești la gîndul că tu din toți ești care
Ai pus un fer de moarte pe numele lor mare ?
Se iartă mult la nobili, chiar ură, chiar omor.
Un lucru nu se iartă : e mișelia lor !
Și iată ce-al tău suflet dorește să-mplinească.
S-a stins dar acea veche noblețe ungurească
Ce-avea mărinimie frumosu-i caracter ?
În vițuri înjosite, virtuțile ei per ?

CIAKI

Eu te iubesc, amorul mă perde, mă îmbată ;
Oh ! de ai fi în locu-mi, și para-nflăcărată
D-ar arde al tău suflet cum arde pe al meu,
Mi-ai da dreptate mie, mă jur pe Dumnezeu !
De arz de frumusețe ce fruntea ta arată,
Voi inima-ți să fie a mea, totdeauna :
Să mă iubești, o, doamnă, să mă iubești cu dor,
Și beat d-a ta iubire, pe sînul tău să mor !

Acum te las. Veni-voi eu încă ; tu gîndește,
Vei să-mpărțești cu mine un tron ce îmi zîmbește ?
Atuncea îmi vei spune, iar dacă nu vei vrea,
Îți jur p-a mea onoare, tot ai să fii a mea !

SCENA II

DOAMNA

(singură)

Vai ! mie ! și amorul acumă îmi aduce
Dureri ! O, frumusețe, ce ești atît de dulce
La unele, tu mie dureri mari mi-ai făcut.
Și-acum îmi faci tu încă al meu trai neplăcut !
Acest om mă iubește, sau, cel puțin, el spune.
El va să mulțumească niște dorinți nebune,
Dar Floarea e născută să între în mormînt
Cu fruntea sa curată, cu numele său sînt.
Vai ! ce rău este omul ! Nu poate să abată
Uritele lui patimi ce-n viață îl îmbată !
Plăcerilor nedemne trupești el e legat ;
Rușinea nu-i înfrînă ast viciu destrămat ;
De am aici în viață dorință mai ferbinte
E ca să trec curată în noaptea de morminte.
Să n-am pe al meu cuget nimica să-mi tînjesc
Și de copii, de soțu-mi să nu am să roșesc.
Junie, frumusețe și fermece plăcute
Le perde o femeie cînd perde-a ei virtute.
A lumii admirare e pasere de vînt
Ce numai p-ape limpezi se lasă pe pămînt,
Deci orice frumusețe fără de curăție
E ca o sărbătoare ce n-are bucurie.

(Întră Napraghi. Ciaki iese.)

DOAMNA, NAPRAGHI (întră)

NAPRAGHI

Știri bune aduc ție, Mihai a fost priimit
Gingăș de împăratul ; el e sărbătorit

La curte, și Florica de toți e conjurată,
De toți și de-mpăratul frumos e lăudată.
Rodolf a zis la curte, că-el vrea să o ia
Să-o facă-mpărăteasă.

DOAMNA

Ce zici, Florica mea ?

NAPRAGHI

E amorat de dînsa. Mihai, pre a mea lege !
La curtea-împărătească primește-onori de rege !
Și popoul din Praga îl vede cu ochi nou
Și-l privește bine, îl vede ca herou !
Rodolf îl va trimite cu oaste să gonească
Pe Sigismond d-aice și-n locu-i să domnească
El ! .

DOAMNA

Dar cît Basta este-aicea, eu mă tem.
El îi urzește-intrigi, ast om e un blestem !
Și am o presimțire că heara veninată
Va revărsa veninul pe viața cea curată
A lui Mihai.

NAPRAGHI

Aceasta și eu am cugetat,
Dar împăratul este de Basta fermecat,
Nu va ca să-l recheme, i-a dat lui lîngă sine
P-un general Gonzago, om mare de mult bine ;
Acesta între Basta și între domn va face
Ca să domnească-unire și ne-ntreruptă pace ;
Așa a voastră soartă iar pasu-i și-a schimbat.
Un Dumnezeu în ceruri veghează ne-ncetat
Pe țara românească și toate aste rele
Ce suferă sunt numai cercări amari și grele
Lăsate la acele popoare ce-a decis
Să fie mari în lume, cu timpul. Eu am zis !

(El iese.)

DOAMNA

(singură)

Mihai iar o să vie și soarta s-a schimbat.
Îți mulțumesc eu ție, o, mare împărat
Al lumilor văzute și nevăzute încă,
Cît bunătatea-ți este puternică, adîncă,
Și cît e orb acela ce-n viață-i s-a-ndoit
De tine, provedință, ce toate ai voit !

(Un gardian aduce o lampă aprinsă.)

DOAMNA

(văzînd pe junele Mico într-alt colț)

Tu Mico, ești acolo ? Ce faci ? Vin lîngă mine !

(El se apropie.)

Ce văz ? De dalbe lacrimi ai genele tu pline !
Tu plîngi de mine, dragă copile, nu-i așa ?
D-a mea nefericire ! Plîngi, eu sunt muma ta !

MICO

D-a ta nefericire am plîns ; acum plîng eu
Căci ai să fii ferice...

DOAMNA

Ce zici, copilul meu ?

MICO

Mihai la împăratul e bine ; o să vie
El domn aici în țară ; puternic o să fie.
Tu vei pleca d-aice, o, dulce doamna mea,
Și eu d-acum nainte nu te voi mai vedea !

DOAMNA

Te-ai învățat cu mine ! Copile ! tu cu mine
Vei fi d-acum nainte la rău cum și la bine ;
Tu ești orfan, o mamă în mine o să ai,
Un frate-n Nicolae, un tată în Mihai,
Dar șterge-acele lacrimi ce ochii tăi înrouă
Ca ploaia dimineții o floare încă nouă !...

(Ea îl răsfață cu mîna și cu buclele sale îi șterge lacrimile.)

Întră SIGISMOND BATORI

SIGISMOND

Aici e închisoarea acestei doamne oare ?
Nu văz pe nime încă, era strălucitoare
De frumuseți odată ; dar anii au trecut
Și timpul schimbă toate ; cît mie mi-a plăcut,
Atunci cînd eu în țară cu soțul în unire
Am alungat prin arme păgînii ! Ce mărire,
Ce fală noi avut-am atuncea pe pămînt !
Tot a perit ca fumul și s-a răpit în vînt.
Eu sunt de vină însă ; supus la o schimbare
De caracter, nimica temei în mine n-are.
Lăsați atuncea tronul lui văru-meu Andrei
Și fără nici o țintă eu la poloni mersei.
Cînd eu perdui domnia, dorința de domnie
S-aprinde-n al meu suflet, îl arde cu urgie.
Acuma viu ; mă cheamă nebunii transilvani
La tron ; ei schimb tiranii să-și ia pe alți tirani.
Dar cine-mi spune mie că p-al meu tron odată
Voi sta eu mult acolo ? Rodolf va să combată
Această faptă ; Ciaki atît de poporan
Vinează tronul însuși ! Mai iată un tiran !
Dar ce mă îngrijește mai mult deocamdată
E tot Mihai, el vine cu oaste să se bată.
Să-i scrie să nu vie aici ; dar va urma ?
Trimis de împăratul ! Să-ncerc cu doamna sa.
Să-o speriu, s-o ameninț că are-a perde viața
De va veni aicea Mihai. Se-nalță ceața
Dupe a mea gîndire. Așa, așa să fac.

SIGISMOND, DOAMNA

SIGISMOND

Sunt Sigismond, sunt domnul, cred că-ți aduci aminte ?

DOAMNA

Măria ta aice ?

SIGISMOND

Frumoasele cuvinte

Ce ai rostit cînd domnul trecuse în Ardeal
Să lupte cu trufașul și mîndrul cardinal,
Deschide mie calea să viu cu rugăciune.
Eu sunt ales domn astăzi, Ardealul îți va spune,
Dar știri avem din Praga că domnul românesc
Mihai are să vie cu oaste ; bănuiesc
Că împăratul însuși aicea îl pornește.
Știu cît ești de înțeleaptă, cît inima-ți iubește
Familia și țara, și pacea ce-a perit ;
Odată eu în tronu-mi, Mihai va fi numit
În cele două tronuri române-n văduvie.
Să lase-a lui idee d-unire și Dacie
Căci nu e încă timpul !... Îi scrie, doamna mea,
Să lase pe-mpăratul. Aicea-i calea rea
Ce către moarte-l duce. Rodolf îl amăgește
Cînd lui Mihai Ardealul îi lasă de dorește.
Îi scrie toate-acestea, și cu atît mai mult
Că ungurii d-acuma în taină se consult
De va veni cu oaste Mihai să lupte aice
Familia-i să omoare...

DOAMNA

O, mumă neferice !

Ce poci să fac eu, doamne, Mihai e neschimbat.
Văz viitorul nostru în negru înfășat
Și de mai cer eu încă la ceruri vreun bine
E să-mi ridice viața și lungile ei chine.

SIGISMOND

Îi scrie către-acestea și mine voi veni
Să-mi dai scrisoarea mie.

DOAMNA

De ce nu poci muri !

(Singură.)

Să scriu ! căci astfel este voința tiranii !
(Ea scrie. Sigismond iese înclinîndu-se.)

M-amenință cu moarte pe mine și copiii.
Acum uitai pe Ciaki ce-mi dă coroana lui
Pe prețul la dorința-i barbară să mă pui.

DOAMNA, CIAKI (intră)

CIAKI

Ce scrii acolo, doamnă ?

DOAMNA

Scriu lui Mihai...

CIAKI

Se poate

Să văz eu mai-nainte, căci cată să știu toate.

DOAMNA

Să vezi, citește, iată.

CIAKI

(citind)

Sigismond ți-a dat sfat

Să scrii așa ?

DOAMNA

El însuși, și m-a amenințat.

CIAKI

Nu e nimic, el are cu numele domnia ;
Eu am puterea toată, dieta și armia ;
A scrie, rău nu este, căci tronul este-al meu
Și când vei fi mai blîndă, va fi el chiar al teu.
Ce ai gîndit d-atuncea, o, doamnă mult iubită,
Vei tu să-mi fii femeie ? să fii tu fericită ?
Răspunde ! Astă-noapte aici voi trece eu,
Voi celebra ferice al nostru himeneu.
Aice este casă domnească, spațioasă,
E demnă d-o mireasă atîta de frumoasă.
Lipsește lux, și aur, și-argint, mătase, flori ;
Dar toate-acele lucruri ce-ncînt în sărbători,

Nu sunt în locuite¹ de frumuse²ța-³ți dulce ?
De fermecile tele, ce-⁴amorul îe⁵ aduce ?
Să-⁶ți fiu bărbat, o, doamnă, eu⁷ mie mi-⁸am⁹ jurat.

Cei dinainte, UN OSTAȘ

OSTAȘUL

Mihai cu oaste mare în țară a intrat ;
Secuii se ridică și Basta se unește
Cu dînsul ; mare oaste cu el acum sosește !

CIAKI

(căt^{re} ostaș)

Încet, îmi spune mie !

DOAMNA

Ce oare-am auzit ?

CIAKI

Nimic ; deșerte șoapte ce-n țară s-au lătit.

(La o parte.)

Așa Mihai ajunse și lupta va fi mare.
Oh ! să nu perdem timpul, să facem încercare,
Prin spaimă poate astfel să-mi dea eu ce doresc ?

(Tare.)

Vin, dulcea mea frumoasă, vin, căci eu te iubesc !

DOAMNA

Te rog înceată-o dată cu astfel de cuvinte !
Nu vei găsi la mine decît dispreț ferbinte.
Mă crezi tu o femeie căzută, ce gîndești ?
Înclină a ta frunte, nedemne, ce tu ești !...

SCENA III

(O altă cameră la închisoare.)

DOAMNA

(*singură*)

Sunt două zile astăzi, de luptă ; nu am-știre.
Va fi învins acum Mihai ? Nefericire !
De leși, de nemți, de unguri în urmă fu învins.
A lui stea strălucită pe cer oare s-a stins ?
Dar cel puțin, vai ! viața-i nu aş voi să piară.

(*Întră Napraghi.*)

NAPRAGHI

Frumoasă doamnă, află că-a fost o luptă-aseară,
Mihai a-nvins. Maghiarii zdrobiți s-au risipit
Și Sigismond și Ciaki din luptă au fugit.

DOAMNA

O, mare fericire ! Norocul iară vine !
Dar cum a fost izbînda ?

NAPRAGHI

Ascultă, doamnă, bine.

Gonzaga dă o masă. El cheamă pe Mihai
Și Basta și-i împacă. D-aici plec prin Tokai
Cu oștile unite, germană și română,
În două mari columne ; pe cale tot dărîmă
Și schimbă-n foc, pe malul lui Tzamos aștepta
La Gheroslău armata lui Sigismond : era
De treizeci mii de unguri și cinci mii mercenari ;
Mihai pe jumătate avea oștiri, maghiari
Puțini ; pe două dealuri ei tunurile-așază.
Cinci oare ele focul și moartea volvorează.
Atuncea Moise Sekel ordonă la tunari
Să se coboare-n vale ; călării săi maghiari
Acum să se repoze, descălecînd, dodată ;
Mihai văzu odihna, dă ordin la armată
S-atace, el se pune în aripă dreptașă
Și Basta la cea stîngă ; Rothel în centrul, pasă,
O luptă crudă-ncepe ; și tunurile tună
Și varsă foc, departe lung foarte, munți răsună ;
Românii și germanii cad, alții vin la loc.

Sub peptul pandurimii române și-al lor foc
Slăbi aripa stîngă ; rezerva lor ajunge.
Rothel cu centrul luptă, și Basta le străpunge
Aripa dreaptă, iată maghiarii numeroși
Că fug, și per în fugă cei mai puțin fricoși.
Atunci începe moartea, de sînge să se-mbete.
Mihai ca un arhanghel, sub părul spart în plete,
Cu sabia în mînă, pe un nebun fugar,
Amara umilință o răsplătea amar.
O sută treizeci steaguri și cincizeci tunuri mari
El ia prin sîrbii ce-are ; pe luncă mulți maghiari,
Mai zece mii la număr, zăceau în lac de sînge.
Durere și urgie ! Sărmana țară plînge !
Și Sigismond ia fuga, s-așteaptă pe aici.

DOAMNA

P-aici el o să treacă ? Știi bine ? Vai ! ce zici,
În furia lui poate el rău să-mi facă mie ?

NAPRAGHI

Avea-va timp în fugă, aici el să mai vie ?

(Întră un șerb.)

ȘERBUL

Ostași călări în curte : e Sigismond fugar.

DOAMNA

El vine-aici !... îmi trece prin cap un gînd amar.

Cei dinainte, SIGISMOND, căpitani unguri

SIGISMOND

Ei bine ! doamnă, iată Mihai ce-a făcut :
În loc cu noi să vie, la nemți el s-a vîndut,
Și-a fărîmat puterea maghiară și română,
Am dreptu-acum asupra-ți și-a fiului tău. Pîna
Voi hotări ce-oi face cu voi, să vă gătiți
De cale în Moldova cu mine să veniți.
Acolo te voi vinde pe fiu-tău și pe tine

Lui hanul, daca roabă nu vei să fii la mine !
Curînd te pregătește.

DOAMNA

O, cer neîmblînzit,
Pe cînd Mihai învinge și este fericit,
Nefericirea crudă, vai ! în ai săi lovește.
Noi vom muri, ursita acum se împlinește.
(*Un ostaș anunță lui Sigismond.*)

OSTAȘUL

A lui Mihai oștire se vede-n depărtare,
Fugi, doamne, pînă încă e timpul de scăpare !

SIGISMOND

Luați pe fiu, pe doamnă, îi puneți în trăsură
Și alergați nainte pe munți și prin păduri.
(*Soldații apuc și tîrăsc pe doamnă. Mico aleargă
dupe doamna.*)

MICO

La rău cum și la bine, vom fi noi împreună.
Mi-ai zis !

(*Doamna întinzîndu-i mina.*)

DOAMNA

Vin, lîngă mine să fii întotdeauna.

ACTUL V

SCENA I

(O cameră la^JBasta.)

BASTA

(singur)

Mihai iar se ridică. Rodolf îl părtinește,
Să dea a lui coroană Florichii el voiește.
Eu sunt perdut atuncea, Mihai atunci e domn
Și din trei tronuri face îndată-un singur tron.
Dar ce prestigiu el are ? Al său nume răsună.
Lui, numai lui, toți astăzi, îi împletesc cunună
De fală, mie nimeni nu-mi dă nimic, și eu,
Și eu am făcut totul, pe Dumnezeuul meu.
Nu ! asta nu se poate mai mult așa să fie,
Voi negreșit, îndată, ca moartea lui să vie !

(Întră Jaque de Beauri.)

Bine-ai venit, ascultă iubite Beauri,
Cu orice preț să fie, Mihai voi a peri ;
El și cu mine-n lume, d-acum nu se mai poate.
El va să fie totul, el va să facă toate,
Eu sunt generalism și eu sunt guvernor,
Și el le face toate, să moară, sau să mor !

J. DE BEAURI

Să moară el mai bine !

BASTA

Dar cum ! Nu e ușure !

J. DE BEAURI

O iute lovitură, de lance sau secure !

BASTA

Ucidere piezișă ?

J. DE BEAURI

În țara d-unde sunt
Noi prin ast chip trimitem vrăjmașii la mormînt !

BASTA

Eu tremur ! Împăratul ce ar zice ? E rușine
Ostașul să ucigă.

J. DE BEAURI

Vei să te lași pe mine ?

BASTA

Dar ce-mi ceri pentru faptă ?

J. DE BEAURI

O mie de ducați,
Ai mei, și alți cinci sute la altul aruncați,
Un soț, om de credință, valon și el ca mine.

BASTA

Acum Movilă, domnul Moldovei, om de bine,
Îmi dă frumoase daruri pe domn ca să-l omor.

J. DE BEAURI

E lucru foarte lesne, trufașul domnitor
Trimis-a toți ostașii prin țară ca să prade,
Și el cu puțini oameni în tabăra sa șade ;
Haiducii cum și sîrbii sunt încă lîngă sine ;
Secuii are taberi prin satele vecine,
Cu două sute oameni în tabăra sa chiar
Eu voi a pune-n heară acest român barbar.
Prilegiul se arată, tu știi, el nu consimte,
Tu să trimiți la Praga și steaguri și vestminte
Luate ; el voiește să-o facă, îndemnat
De bunul său Mihalcea și Luca ! A sunat
Minutul cel de moarte ; ai un cuvînt, lovește !

BASTA

O carte mincinoasă acum îmi trebuiește
Din partea lui la pașa Sofi din Temeșvar,

Să o trimiți la Praga, și piară-acest barbar.
Știi tu un om ce poate să imiteze bine ?

J. DE BEAURI

Eu știu să fac aceasta.

BASTA

Sezi, scrie, iată-aici
E cartea lui ; imită și iată ce să-i zici...
*(Basta îi dă scris pe o hîrtie. El scrie cîteva rînduri.
Pe cînd plastografiește de Beauri.)*

E lucru de minune ! și seamănă leit.
Cu multe daruri cerul văz că te-a-mpodobit.

DE BEAURI

Am scris...

BASTA

Acuma jură, la nimeni a nu spune.
Și eu jur pe-a mea viață să-ți dau protecțiune.

DE BEAURI

(încrucîșînd sabia cu Basta)

Jur !

BASTA

Jur !... acumă pleacă ! ia două sute inși,
Ucide-l ; iar pe ceilalți mai mari mi-i adu prinși !

DE BEAURI

Dar suma hotărîtă, de unde o să iasă ?

BASTA

În urmă ; de Movilă ea este-aici trimeasă.
(Singur.)

Eu am avut în oaste, aici, un ucigaș
Ce lumea îl numește cu nume de ostaș !
Îmi place ce el face, dar pentru el am ură,
Îl voi goni din oaste, cînd sub a lui secură
Cădea-va domnul țării, atunci va primi el

Gonirea și disprețul ce merită-un mișel.
Mișel ! dar ce fac oare eu însumi, o urgie !
Eu însumi fac această urită mișelie !

(Aruncă armele și semnul de general.)

Departe de la mine, eu nu mai sunt ostaș !
Și demn de voi, sub arme ! Eu sunt un ucigaș !
O, Basta, altădată aveai tu suflet mare !
Tu tremuri, o, Basta, a face o trădare,
Sau a lovi în umbră vrăjmașul adormit !
Acuma al meu suflet se află înjosit,
Și putred de dorințe din viciu căpătate,
A face bani, și-a ține puterea, lașetate,
Cădere, degradare, eu singur mă urăsc
Și nu mai poci din calea luată să dosesc,
Să-naintez la Praga scrisoarea plăsmuită
Ce spune de trădare de mine-închipuită,
A lui Mihai la pașa, de ce mă voi opri ?
Sunt ucigaș acuma ; falșar de ce n-oi fi ?
O crimă-aduce alta, cu prima infamie
E greu, pe urmă toate le faci cu bucurie.
Acum Beauri-ajunge. Mihai este ucis,
Și eu sunt domn al țării. Îmi pare încă-un vis.
Rodolf n-o să mai facă pe fiica ta soție,
Mihai ! Ea se va duce cu leșii în robie
Și tu vei perde viața și trupul aruncat
În cîmp făr' de vestminte, de cîni va fi mîncat.
Te bucură tu însuși, o, Țară Românească,
Ce vrei să faci Dacia bătrînă să-nflorească !
Tu nu mai ai nici viața ce ieri chiar ai avut.
Germanii printr-un Basta pe tine te-au pierdut.

SCENA II

(În tabără la Mihai, în cort.)

MIHAI

(deșteptîndu-se din somn ; se face ziuă)

Iar visul meu, iar umbra ce vine și îmi spune
Germaniei eu țara a nu o mai supune.

M-amenință, îmi-zice că nu am ascultat
Și m-am pierdut eu însumi... a zis și a zburat.
Părere și vedenii ! Dar zorile-s-arată.
Lumină ! tu dai viața, fii binecuvîntată !

(Întră Gheorghe, Rațiu.)

Să iei oștire multă, să mergi la Făgăraș,
Să scapi pe a mea doamnă și fiu-i dragălaș.
Pe Merza cu mazilii tu ia ; pe toți germanii
Și pleacă, înconjoară cetatea și tiranii
Ori doamna și copiii îndată să vă dea,
Sau fărâmați cetatea, această-i voia mea.
La Beligrad voi merge, acolo tu îmi scrie ;
Și mergem ! Cărul pare că se deschide mie !

(Gheorghe Rațiu se înclină și pleacă. Întră un șerb.)

Să mi se-nșele calul !... Dar cine sunt călării
Ce vin în fuga mare ? Se dau ei exersării ?
Să facă ! Noi să mergem la Beligrad ; să chemi
Pe Luca, pe Mihalcea... și tu să nu te temi.

(Întră Luca și Mihalcea.)

Duminică frumoasă e azi ; Mihalcea meu,
Sunt fericit, vezi bine, cu noi e Dumnezeu,
Cu armele române, cu sînta noastră țară.
Azi România este un nume mare-afară,
Streinii se pronunță cu fală despre noi,
Viteji ei ne numește și popol de eroi ;
Un lucru-ne-ntristează că nimene nu știe
De doamna, are dînsa aceeași bucurie ?
S-au dus să mi-o aducă, Florica a plecat,
În marea-i nerăbdare domnița a zburat
La maică-sa... Acuma tu te vei duce-n țară
Pe venetici d-acolo să-i aruncați afară,
Și să uniți Moldova, căci neunirea lor
Nu poate ca să placă decît la trădător
Și la streini. Movilă nu este bun român ;
El vinde a lui țară pe tronul-i la păgîn,
La leși, oricui să fie, deci trebuie să piară.
Eu mai rămîn aicea să pun mîna pe țară.
Aicea e puterea, d-aici voi cîrmui,
D-aici eu România măreață voi uni.

MIHALCEA

Mehedințenii noștri cer voia a se duce
Să prade.

MIHAI

Să se plimbe ; dar nu să se apuce
De pradă, căci ostașii învinși sau vingători,
Să apere o țară, oriunde sunt datori ;
Țîlharii pradă numai, nu voi să se mai zică
Că au prădat românii ; aceasta mult ne strică.
Să meargă dar cu capii, spre a-i povățui.

LUCA COMISUL

Eu cred, înalte doamne, că mult mai bine-ar fi
Ostașii-aici să fie !

MIHAI

Ce Luca, tu ai frică,
De cine ? Căci maghiarii mai mult nu se ridică.

LUCA COMISUL

De Basta am eu temeri, acest ambițios !
El a lăsat pe unguri să arză furios
Pe Baba Novac. Domnesc ! Cruzime, grozăvie !
L-au pus într-o frigare, l-a fript, ce barbarie !
De Basta am eu temeri, acest ambițios !...

(Vine un sol de la Basta, Alois Radibrot.)

SOLUL

Vă cere vouă Basta să dați lui să trimeată
Trofee la Praga.

MIHAI

Dar Basta nu înceată
Cu cererile sale ?

MIHALCEA

Eu nu i-aș da nimic.
Aceste steaguri, arme, ce nemții le ridic,
Noi le-am luat, noi singuri, deci nouă se cuvine
Onoarea-a le trimite la Praga.

MIHAI

Tu zici bine.

Noi, noi le vom trimete, de ce el n-a luat
Trofee ? Să trimită ce el a adunat
Prin noi ? Sau de nu are, să cumpere din sate
Cu bani, nu știe nimeni, va crede că-s luate.
Un împărat al Romii, de daci fiind bătut,
A cumpărat trofee cu bani când a părut
În Roma. Basta astfel să facă astă-dată !

(Trimisul iese.)

Cei dinainte, afară de A. Radibrot

MIHAI

Ast om sub a mea viață ca groapa se arată.
Eu n-am urît pe nimeni ; pe dînsul îl urăsc,
Desprețul și dezgustul pe ură însoțesc.
În sufletu-i nimica de mare nu viește ;
Nu zboară, se tîrăște, și pe ascuns lovește.

Cei dinainte, UN CURIER

CURIERUL

„Eu, Sigismond, zic ție mărețule Mihai,
Că am intrat în țara Moldovii peste plai,
Că am luat pe doamnă și fiul tău cu mine
Și voi să-i dau lui hanul tătarilor, a-i ține.
Vei tu să lași germanii, și între noi să vii,
Pe doamnă și pe fiu-său îi vei vedea tu vii.“

MIHAI

O altă lovitură ! Ce trebuie a face ?
Voi scri cu vorbă blîndă ca să le dea lor pace
Și voi lăsa să crează că este putincios
A ne uni odată. Tu Luca, scrii frumos...
Îmi scrie astă carte !

(Luca se pune să scrie la o parte pe genuchi.)

Cei dinainte, A. RADIBROT

A. RADIBROT

Înalte doamne, Basta trofee le cere,
Vă cere a lor dare ; îi faci tu mult plăcere.

MIHAI

Cu grație, plăcere ? Atunci să i le dea,
Aceasta nu atinge nimic onoarea mea.
Eu le-am luat în luptă, cu sîrbii și românii,
Sunt fapta vitejii a brațelor, a mîinii.
Dar spune tu lui Basta că eu sunt guvernor,
Eu cîrmuiesc p-armate și pe acest popor,
Îl rog să nu se bage în lucrurile mele,
Eu am bătut maghiarii și cetele rebele,
Cu oastea mea vitează, sunt domn aicea eu,
Sunt rege al Dacii ; și este dreptul meu.

(Către Luca.)

Trimite astă carte la Sigismond în țară.
Sărmana mea femeie, avu ea soartă-amară
Cu mine-aici în lume ! O, țară, țara mea,
Orice strein s-arată, sub jugul său te ia !
Căci au căzut mîndria română d-altădată,
Căci oameni fără viață, secară blestemată,
Au înecat ogorul de greu de viață plin.
Romănu-n a lui țară acuma e strein ;
Orice română d-acuma să-ncete a zîmbi,
Cu haina sărbătorii să-ncete-a se-nveli !
Bătrînii să se roage, cu lacrimi, să postească !
Și nuntă, nicăirea să nu se mai ivească,
Nici cîntece, nici danțuri, nici dalbe sărbători ;
Fecioarele s-arunce din păr ale lor flori,
Oh ! pînă cînd românii vor sparge-ale lor feară,
Și pînă cînd robia va fi aici în țară !
Să ridă trădătorul în triste sărbători,
Să puie curtezana cununile de flori
Pe fruntea-i vestejită, d-a sa prostituire
La-apăsători ! Românul ce simte-a sa mărire,
Să vie dupe mine, sub arme, a scăpa
De moarte și robie, de hulă țara sa !
Acum voi să fiu singur !

(Toți căpitanii se retrag.)

Azi patruzeci și trei
De ani eu poci să număr, dar voi, copiii mei,
Nu sunteți lingă mine, în astă zi frumoasă,
Nici tu, soție dulce, tu floare amoroasă.
Voi sunteți în robie, la hanul de tătari,
Răpiți de-nvinșii noștri, de ungurii barbari !
Plîngi tu soție dulce, în cruda ta robie ?
Și gîndul cel mai tînăr păstrezi tu încă mie ?
În alți timpi astăzi, dragă, puneau în păru-ți flori,
Azi sunt înlocuite cu lacrimi, și ca nori
Pe cer senin se-naltă pe viața ta durerea.
Tu n-ai avut junie, n-ai cunoscut plăcerea !
M-am întristat... departe aceste slăbiciuni.
Curagiul, energia, speranța fac cununi
Acelor mari prin suflet ! Departe de la mine
Abaterea ! Și omul ce n-are foc în sine,
El naște mort, el naște ascuns în giulgiul seu.
Frumoasa-i energie e viața, Dumnezeu.
Dar ce s-aude încă ? Un tropăt, cine vine ?
E un scadron. Valonii călări, ei vin la mine.
Ce vor ?

*(Doi căpitani, descălecînd, intră în ȋortul lui Mihai care îi
primește în picioare.)*

MIHAI, JACQUE DE BEAURI, alt căpitan, soldați

MIHAI

Ce vreți, voi ? căpitani !

*(De Beauri se repede pe la spate asupra domnului și îi înfige
în spate halebarda, pe cînd el se închina respectos, înaintea
Domnului.)*

(Căzînd.)

Lovi ca trădător.

Români, luați aminte, fugiți d-acest popor
Ce-n al creștinătății sînt nume-o să vă poarte
Ascunsă-a sa lovire, a țării voastre moarte !
Mai bine tindeți mîna la barbari musulmani
Decît la țări creștine, creștinii-s mai tirani !

(Un căpitan îi taie capul. Mihai mort. Banul Mihalcea, comisul Luca, ostași sirbi și români aleargă cu armele în mână. Se bat cumplit cu germanii. Mihalcea pătrunde în cort.)

MIHALCEA

La mine vin, te luptă în față, bărbătește,
Iar nu cum fac tâlharii, în spate, mișelește.

(El ucide pe Jacque de Beauri.)

(Lupta urmează între soldații care aleargă să taie din trupul lui Mihai cite o bucată, ca suvenir de marele om.)

DESPOT-VODA

Fine